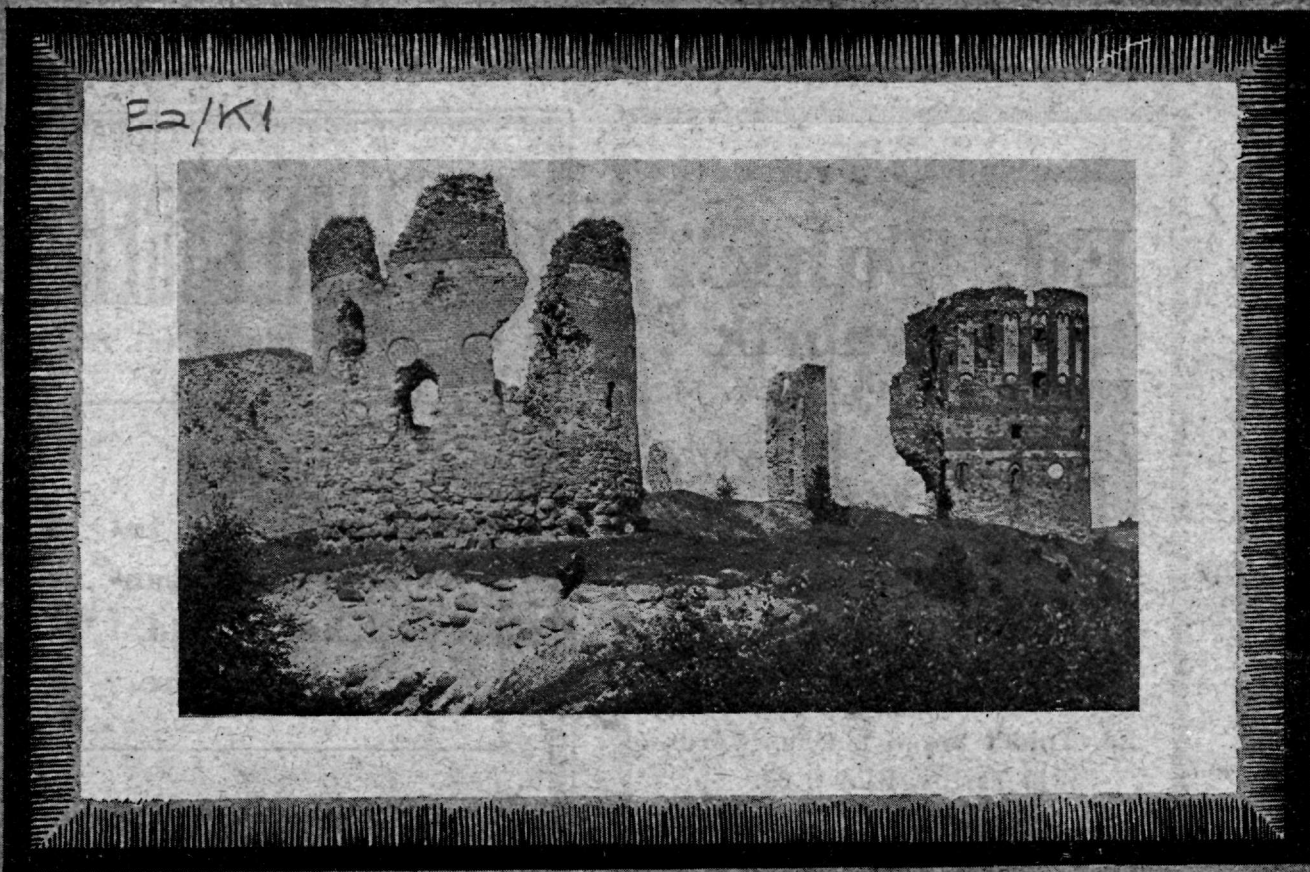
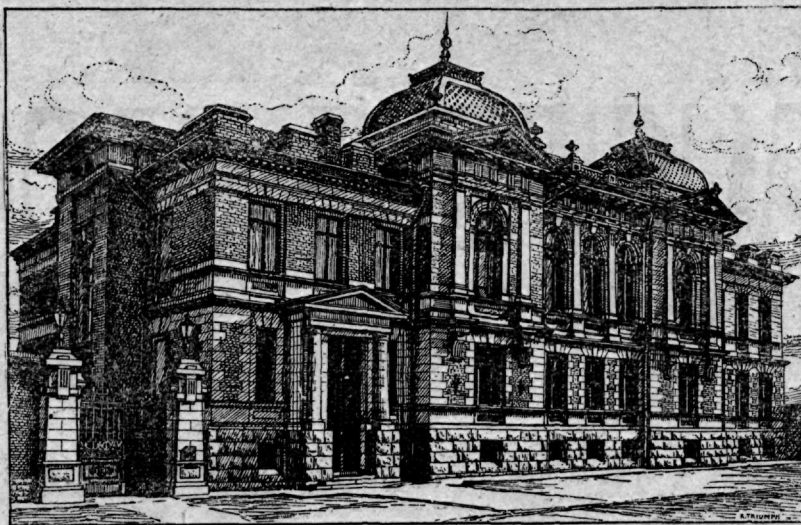

KALITSIE KOIDUL!

19. NOVEMBRIL 1926.

TALLINN **EESTI PANK** TALLINN
 OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNALINNADES
 TOIMETAB IGASUGUSEID PANGAOPERATSIOONE

Kuulsad Võru vorstid!

Ed. Tuhk'i vorstivabrik

Võrus, Jüri t. 11-a, kõnetr. 54.

Alati saadaval

Võru vorste,
 Suitsusinki,
 Keedetud sinki,
 Viini vorste.

Müügil:

Ed. Tuhk'i vorstivabrikus Võrus
 ja Tartus, Riia t. 30.

Väljaspool Võru ostjatel tähele
 panna plombe „Ed. Tuhk Võrus“.

R./m. **JAAN EBBER**

Võrus, Tartu tän. 15, tel. 72.

Soovitab ladust:

• koloniaalkaupu, tu-
 bakat ja tubakasaa-
 dusi, heeringaid,
 petrooleumi jne.

**Jällemüüjatele õige
 sisseostukoht.**

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANNIDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVJ

II AASTAKÄIK

Nr. 23

19. NOVEMBRIL 1926

Väljaandja: Kaitseliidu staap. Vastutav toimetaja: V. Neggo. Tegev toimetaja: J. Jaik.

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas
300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus
50 mrk.

Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad: 1/1 lehek. 4000 mrk.,
1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja
1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülgl
50%, tagumise kaane väliskülgl 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teisi-
päeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.
Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

* * *

Arm ainus südames elab,
Üksainus, milleta ei saa,
Üksainus laul me hinges kõlab —
See oled sa, me sünnimaa.

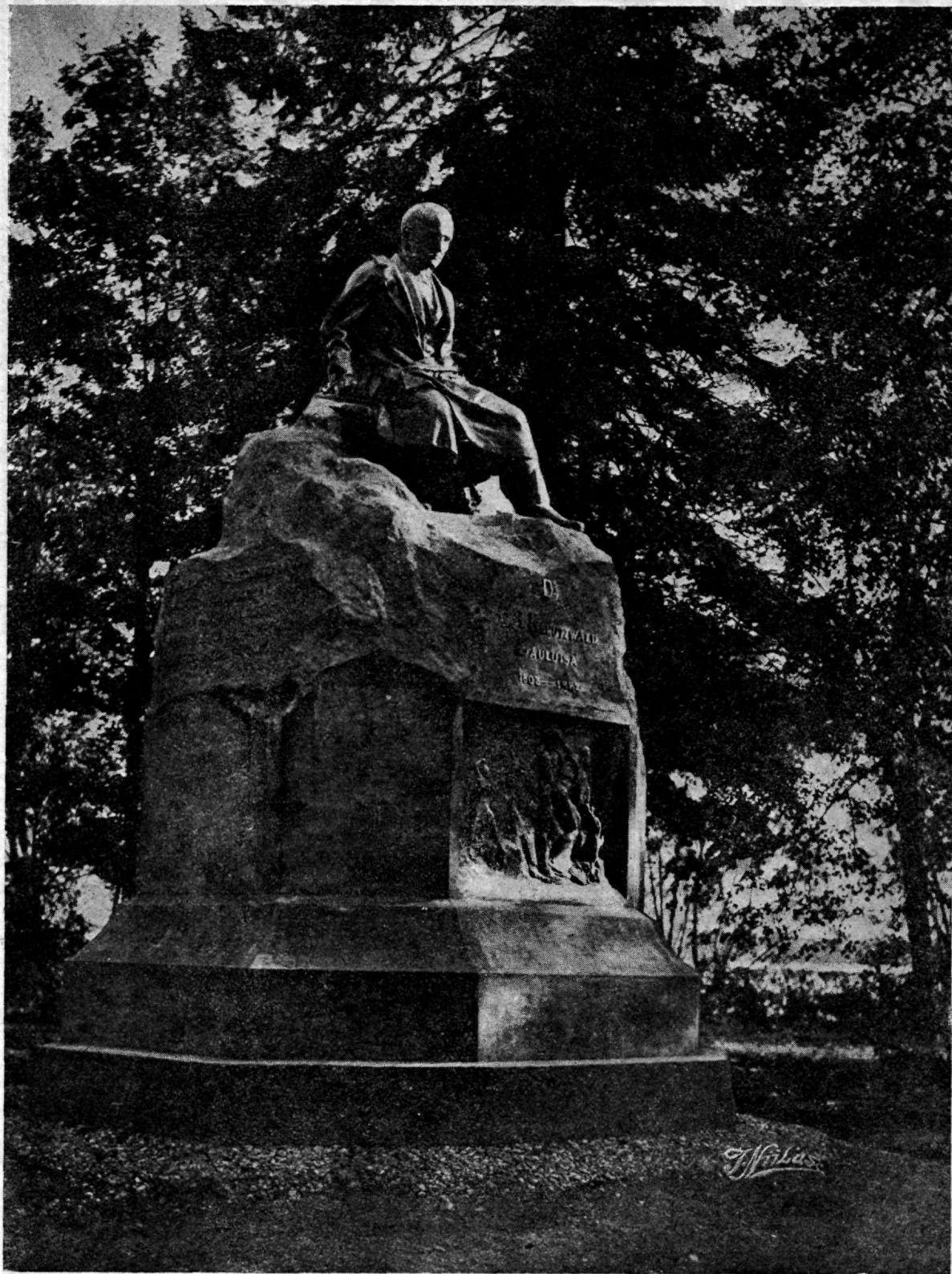
Vaid ühest süda tuksub soojalt,
Ta ihkeid suruda ei saa,
Ühtainust palume me Loojalt —
Su vabadust, me sünnimaa.

Üksainus elu antud meile,
Oo, kodumaa, su oma ta.
See ihkab mehisele teele —
Su lipu alla, sünnimaa.

Ja kuigi ohvriks meie elu
Vast nõuab kodukaitse tee,
Kuid Eesti vabadus täis ilu
Jääb püsima me kalmule.

Jääb püsima ja rasked päevad
Ei teda kõigutada saa,
Truuks kuni rahvapojad jäävad
Su lipu ümber, sünnimaa.

J. Jaik.

Lauluisa dr. F. R. Kreutzwaldi mälestussammas Võrus.

Vaba rahva ja tõusva kodumaa auks.

Võrumaa maleva aastapäeva puhul.

Iga rahvas elab oma ajaloolises arenemiskäigus suurte tegude kordasaatmise mõttes üle ajajärke ja momente, kus päevad saavad aastate ja kuud aastasade väärilisteks. Niisugustel ajajärkudel on rahvad seatud võimaluste ette, kus nad otse nagu üleöö võivad üles ehitada oma iseolemise ja kindlustada endale rahvusliku tuleviku ning vaba tahte kohase arenemise. Rahvas, kes õieti tabab niisuguse momendi ja ühes sellega esile kerkinud seisukorda oma huvides oskab ning suudab täiel määral ära kasutada, on kindlustanud endale iseseisvate rahvaste peres täieõigusliku liikme seisukoha. Meie rahvas oma kõrgete esivanemate kaunil kodumaal on püüdnud aastasadasid selle poole, sammudes kõige raskemaid ja hädaohtlikumaid teid. Visadus on meid viinud lõpuks ka võidule. Võime uhked olla, et meie rahva keskel leidis niisuguseid kaugelnägijaid liikmeid, kes juba üheksa aasta eest võisid kindlasti uskuda Eesti rahva iseseisvasse tulevikku ja kes seda avalikultki julgesid nõuda. Moment oli õieti tabatud ja vabadussõja lahinguväljadel kordasaadetud kangelastegude läbi tõstsid vaprad Kalevite võsud Eesti rahvusliku lipu vabaduse sümbolina aukohale — teiste vabade rahvaste uhkelt lehvivate lippude kõrvale.

Kõik see sai võimalikuks ainult seetõttu, et rahva äravalitud liikmed jälgisid alati avasilmi asjade käiku, mis seisis kuidagi ühenduses meie iseseisvuse saavutamiseks, ja olid püsivalt valvel Eesti huvide eest.

Ärgem seepärast iialgi unustagem, et valvel olla — see on põhioõue võidu saavutamiseks, kui ees seisavad võitlused.

Et aga võidetud seisukohtade alalhoidmine sugugi kergem ei ole kui nende kättevõitmise, siis peab juhtmõte — valvel olla! — ikka ja alatiseks maksma jääma.

Tuleval pühapäeval pühitseb Võrumaa kaitsemalev pidulikult oma aastapäeva, mil malevale ka lipp üle antakse. Selle piduliku sündmuse puhul tahaksin siinkohal tõsiselt rõhutada, et eriti just Võrumaa ülalnimetatud juhtmõtet — valvel olla! — oma kõrgemate kohustuste hulgas esikohal peab hoidma. Eks oli meile tea-

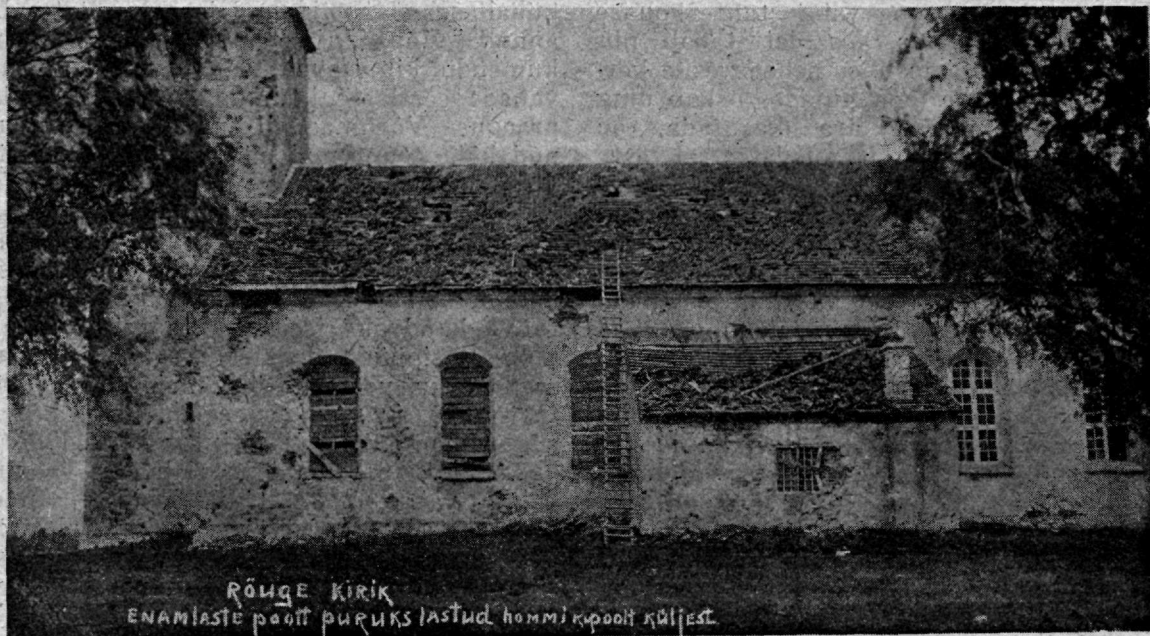
da, et Võrumaa pidi otse ülesarvamata palju raskusi üle elama ja võitma, kuni ta on jõudnud välja praegusele tulevikukindlale eduteele. Ent meie ei või ka silmi kinni pigistada nende ähvardavate idatormide eest, mis iga silmapilk võiksid hävitada selle suure võidu. Et see asjata kartus ei ole, seda on meile minevik küllalt selgesti näidanud ja valusalt tunda annud. Vanad ajaloolised andmed ja dokumendid kinnitavad, et kauges minevikus vanade eestlaste kodumaa see osa, mida praeguse Võrumaa all tunneme, on pidanud kõige suuremal määral vaenlaste hävitustöö ja riisumiste all kannatama. Ja et siin üldse nii palju hävitada ja riisuda oli, siis on see tõsiseks tunnistuseks rahva töökusest ja edasirühmamisest. Raskete olude sunnil on ka praeguse Võrumaa rahva kandvaks iseloomu jooneks töökus ning edasipüüdmine. Ammu see oli, kui sõjavanker, veeredes üle meie kodumaa, just Võru- ja Petserimaa ellu jättis kõige sügavamad jäljed ja vajutas rasked haavad. Palju paremaid poegi langes vaenuväljal vabaduse eest võideldes. Samal ajal langesid sajad töökad kodanikud süütute ohvritena enamlaste verejano möllus. Piiriäärsed vallad olid niisugustest vere-töödest otse lämbumas. Surmatute hulgas ei olnud vähe vanemaid kodanikke, keda jäi leinama abikaasa paljude lastega ja majapidamine asjata ootama juhtijat. Kui paljudest kodudest jäid vaid järele ahervarred ja tuhahunnikud! Vaenlane oli riisunud ja tuli oli hävitanud kõik, mis aastakümnete kestes töökatest kätest kogutud ja üles ehitatud. Rusa mulje pidi saama igaüks, kes vabadussõja lõpul läbi sõitis Võrumaa piiriäärsed vallad ja Petserimaa. Kes meie kodumaad ja rahvast armastab, see peab toda seisukorda mõistma ja hindama.

Rahuldustunnet sisendav naeratus kerki aga palgeile, kui heita pilku praegusele Võrumaale. Hävituse ja laastamise asemele on astunud võimas ülesehitamistöö. Jälle kerkiavad kenad kodud vanade varemete asemele. Jälle murrab edasirühkiv võrumaalane tööd teha — parema tuleviku saavutamiseks. Tõsise töö vili vaatab igalt poolt rõõmsal pilgul vastu: ikka ja ikka rohkem uusi hooneid näeme Võrumaa nurmede keskele kerkiavat, kuna vanade, kuid veel kõlbulikkude,

hoonete kohendamisega kibedasti ametis ollakse. Endiste mõisate laiate nurmede keskele on värskepalelised asundustalud kiiresti üles kerkinud. Ei ole vist kuski teises maakonnas asunikud oma ülesehitamistöös kaugemale jõudnud kui Võrumaal. Ma ei taha nende ridadega võrumaalastele erilist kiitust jagada, sest praegu on ülesehitamistöökäimas igas meie kodumaa nurgas, kuid nii lühikese ajaga niisugusele lootusrikkale eluteele

pilt silmade ees seisma, eriti nüüd, kus meie kõik võrumaalastele nende omakaitse töö ja saavutuste piduliku mälestuspäeva puhul südamest õnne soovime, nendega kõrgemaid tundeid jagame. Esimene pilt on kurb — sõjahaavadest nõrgestatud ja lõhutud Võrumaa — teine aga tulevikul julge ja lootusrikas — kaunine ja kasvav Võrumaa.

Ja mida muud võiksin siis siinkohal soovida, kui et võrumaalastel ikka püsi-

Rõuge kirik enamlaste poolt puruks lastud, hommikupoolt küljest.

jõuda niisugusest raskest olukorrast, milises asetus vabadussõja järele Võrumaa — see on saavutus, mis loob ise enesele õigustatud kiituse ja lugupidamise. Pealegi ei ole Võrumaa põllupind, millest seal suurem osa rahvast endale eluvõimalused ammutab, just kõige parem. Tööd, väsimata tööd on pidanud võrumaalane mulla pinda mahutama, mis tole kauni lõikuse kindlustab.

Nii peab meil Võrumaast kahesugune

vust ja jõudu jatkuks esimese — kurva pildi — eemaldamiseks ja teise — tulevikukindla — edasiarendamiseks — meie vaba rahva ja tõusva kodumaa auks.

Üksmeelselt koondugem omakaitse tööle kaitseliidu kaudu, et kaitsta kalli hinna eest kättevõidetud vabadust ja ülesehitatud Eesti kodu.

Tallinnas, 19. 11. 26.

Artur Keller.

Võru malev 1925—1926.

Üks aasta rahva ja samuti tema osa — maleva — elus ei ole pikk aeg, kuid siiski küllalt pikk, et seisatada ja vaadata tagasi käidud teele ja tegevusele.

Möödunud aasta oli malevas suuremalt jaolt

organiseerimisaastaks, sest tegevus seisis peamiselt üksuste — valdade — organiseerimises, malevlaste relvadega varustamises jne.

Õppuste organiseerimist ja kavakindlat läbi viimist raskendas vastava kaadri puudumine ja

samuti malevlaste mitmesugune sõjaväeline ettevalmistuski.

Kõigile raskustele ja puudustele vaatamata on siiski malevas suudetud sõjalise väljaõppe alal mõndki teha ära ja saata korda. Et väljaõppes saavutada paremaid tagajärgi ja kaadreid valmistada ette, selleks korraldati möödunud aastal igas maakonnas lühiajalised kursused maleva allüksuste pealikuile. Kursuste kestvus oli igas malevkonnas 3 päeva ja nendest kursustest on võtnud osa kuni 250 allüksuse pealikut.

Suvistest suurist kaitseliidu üldpidustusist võttis Võrumaa malev osa ja üksikud osavõtjad (üksiklaskmises ja orienteerumisjooksus) omandasid auhindu. Vähesele ettevalmistusele vaatamata näitasid võistlused, et malev suudab võistelda teistega ja, ei tarvitse sugugi kahelda — tulevikuski veel rohkem võita.

Suurt tähelepanu on pöördud ka spordi edendamisele ja levitamisele malevas. Selleks on asutatud igas malevkonnas, peale Põlva malevkonna, spordiklubid. Iseäranis suuri edusamme ja häid tagajärgi spordi alal on saavutanud Võru linna malevkonna spordiklubi ja tema jalgpalli-meeskond. Jalgpalli-meeskonnal, selle peale vaatamata, et meeskond seati kokku alles sel aastal, on olnud võistlusi kohaliku rügemendi, Petseri maleva, Tartu „Kalevi“ meeskondadega jne. Igalpool on mäng lõpnud kas viigi või malevkonna jalgpalli-komando võiduga, välja arvatud esimene võistlus kohaliku rügemendi vahel, mis lõppis 1:0 malevkonna kahjuks. Valga, Võru, Petseri malevate vahelistel spordivõistlustel tuli Võrumaa malev esimesele kohale, omandades kaitseliidu ülema poolt nende kolme maleva vahelisteks võistlusteks annetatud rändava auhinna.

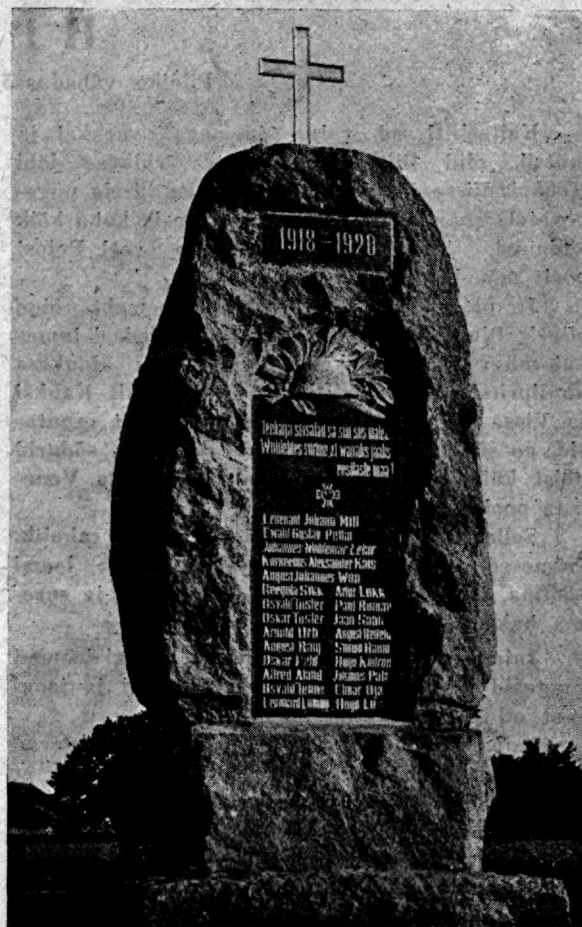
Laskeasjanduse vastu huvi äratamiseks ja paremale järjele tõstmiseks korraldati 17. oktoobril s. a. malevkondade vahelised laskevõistlused, mis võrreldes teiste malevate võistlustega andsid rahuldavaid tagajärgi.

Vaatamata sellele, et puuduvad veel kindlad kaitseliidu naisorganisatsiooni põhimäärused, on malevas naisorganisatsioon kutsutud ellu linna-, linnaümbruskonna, Kanepi ja Vastseliina malevkondades. Edukamat töötavad maa kaitseliidu naisorganisatsioonid (mõned on asutanud oma kodud, seadnud sisse raadio jne.), kuna aga see peaks olema ümberpöörduvalt, sest on ju linnas mitu korda paremad töötamisvõimalused.

Et tõsta malevlaste huvi õppetegevuse vastu ja et malevlased, samuti rahvaski, oskaksid väärihinnatult ning saada aru maleva sõjalise väljaõppe tähtsusest, korraldatakse maleva pealiku poolt 19. ja 20. novembril s. a. maleva malevkondade vahelised kahepoolega taktikalised õppused Võru-Vastseliina vahelise maantee ümbruses.

Maleva taktikaliste õppuste üldjuhatajaks on maleva pealik kapten R. Treimuth, kelle poolt malev õppuste ajaks on jagatud kaheks gruppiks: sinisteks ja rohelisteks.

Siniste grupp: linna-, linnaümbruskonna, Kanepi ja Põlva malevkonnad. Juhatab linnamalevkonna pealik kapten Hermann, Roheline grupp: Rõuge, Vastseliina ja Antsla malevkonnad. Juhataja: Vastseliina malevkonna pealik kapten G. Berg.

Vabadussõjas langenute mälestussammas Kanepis.

Majandusliku külje kindlustamiseks on korraldatud maleva allüksustes pidusid, näitemüüke jne., kus on esinenud kaitseliidu aateid selgitavate kõnedega maleva kõnelejatekogu ja kaitseliidu staabi propagandiosakonna liikmed. Seltskonna osavõtt kaitseliidu pidudest on olnud peaegu erandita elav, mis annab selget tunnistust rahva poolehoiust kaitseliidule. Suuri sissetulekuid need pidustused malevale küll ei ole annud, mis on seletatav rahva majandusliku kitsikusega, sest palju raskusi on olnud kanda Võrumaa rahval vabadussõja kestes. Ainuüksi põllumehed on pidanud vabadussõja ajal rekvisitsiooni korras

andma teravilja ja selle saadusi ning juur- ja aia-
vilja 442.606 puuda, loomi ja liha 41.397 puuda,
hobusemootori 213.634 pd.

Sõjaaegsed raskused annavad end veel tera-
vasti tunda, mispärast ei saagi Võrumaa rahvas
malevat vääriliselt toetada ja maleval tuleb see-
pärast tunda majanduslikku kitsikust.

Võrumaa malev pühitseb oma aastapäeva 25.

novembril s. a. Samal päeval antakse vabariigi
valitsuse poolt malevale lipp. Lipu üleandmine
sünnib vastava tseremooniaga.

Möödunud tegevusaasta näitab, et malevas on
tehtud tööd ja saavutatud ilusaid kordaminekuid.
Pidades silmas tegevushoo alalist kasvumist, võib
julgesti vaadata tulevikku — Võrumaa mehed on
valvel. A. P—r.

H i r m.

Pildike vabadussõjast. Joh. Semm.

Kaitseliitlased, valge sidemega varukal ja
mütsil, olid liikunud hõredates ridades läbi
Kauksi, Visse ja Madikse küla ikka järele põge-
nevatele enamlastele — ja jumal teab, kuhu kõik
kadunud. Ainult müüritat kuuldu veel Peipsi
poolt mõnel vaikselt hommikul.

Ja paljukese neid valgesidememehi õige
oligi! Pihku pigistada. Ent ronisid edasi lumes
kui mügrad. Ning kui nad siis oma ainukese
kuulipriisi Kõrgemäele asetasid ja sealt Kauksi
ja Visse külade peale natuke kuulirahet raputa-
sid, no siis laskisid jalga sajad punased sõdurid
noist küladest ikka Venemaa poole, ikka Vene-
maa poole.

Selle järele oli nädalapäevad juba rahulik.
Inimesed julgesid jälle töö juure asuda: loomi
söötma, ise sööma ning isegi sünnitama ja sure-
ma hakata.

Inimesed tõmbasid jälle hinge. Isegi loomad
hingasid kergendatult: nendegi söögi ja joogi
eest oli jälle hakatud hoolitsema.

Inimesed nägid, et need „valged“ kõnelevad
sula Eesti keelt ja tulevad sealt Eesti poolt, et
need „punased“ poristavad võõrast Vene keelt
ja põgenevad ka ikka Venemaa poole.

Isegi Purge vana peremees arvas nüüd või-
vat hinge heita ja siit hirmsast hädaorust jää-
davalt lahkuda. Eks võida teda nüüd viia rahu-
likult kalmistule, natuke peiesid pidada enne
viimist, tibakese „omakoetut“ maitstes unustada
isegi hädad ja mured.

Purge vana oli valinud paraja aja: juba tule-
vad ärevad kuuldused enamlaste tagasitulekust
Petseri ja Rāpina poolt.

Jumal hoidku kui nad uuesti tagasi tulevad!
Hambad on neil juba veres mölder Nilbe,
metsavaht Kääriku ja kohtumees Lutsari tap-
misest, ent süda ei saanud neil veel „tsälka“.
Burshuisid jäi veel palju.

Hirm ja häda on külamehed tegutsema sun-
dinud ühiselt: nad on vahid välja saatnud vaen-
lasepoolsetesse naaberküladesse, et need aegsasti
teataksid vaenlase lähenemisest.

Vili on peremeestel kottides, tapetud sead

ripnevad zidalagedest alla, riidepuntrad puhka-
vad sängide all, tsaarid, kerenskid, oberostid
„tingelpungadega“ aluspükste taskus, hobused
teravalt rautatud — et kui tuleb sõna, põgene-
takse kui hunn!

Õnneks ei ole seda sõna senini veel tulnud.
Ja vahest jääbki tulemata. Sest „valgeid“ ha-
katakse pidama kõvemaks punastest.

Purge peretuba kõmiseb läbiseegi kõnest —
peelised on koos. Ja juttu on nüüd otsata.
Ning ikka punastest ja nende poolt tapmistest.
Sa taevas, mis nüüd kõik ei teata!

Peied kui peied kunagi: kõneldakse kõvasti,
süüakse, juuakse ja ollakse ka kurvad. Jutt vai-
kib vahest, kui lauda istutakse ja kirikuvõõr-
münder Järveots käed kokku paneb, ametlikult
kõhatab, pühalikul pilgul laudkonda silmitseb ja
tõsiselt algab: „Sa annad esi rohkest käest, meil
ommi andid ülevalt“. Kõik ühinevad temaga
laulus, mehed põrisevate passidega, naised peeni-
keste, haledate häälttega — nagu peietel passilik.
„Inämbläse' tulõva! Joba Kanasaarõn!“ tä-
nitab keegi lävelt laulust üle.

„Oi taivanõ Jummal!“ kilgatavad naised.

„Sõs omma sunniku' joba siin!“

„No kos sa kurat innemp ollid?“

„Nii näi, nii naki juuskma,“ vastab sõna-
tooja, üks vaht naaberkülast.

„Joba näkküse! Joba tulõva! Oi õnnistegi-
jäkkõnõ! Oi-oi-oi!“ kisavad naised.

„Kedägi ei näkkü. Pakõ iist!“

„Tooge hobõsõ vällä! Ruttu, ruttu!...“

Rüsinäl tormatakse toast välja hobuste
juure. Mehed rakendavad ette hobuseid, naised
sibavad edasi-tagasi kasukad ja suurrätikud
süles.

„Perenaine, perenaine, kos mo söögikott?“
tänitab paks Kangru eit, otsides oma äsja ühes
toodud peiekotti, mida tal nüüd kahju on maha
jätta.

„Sa esi olõd hää kott!“ röögatab pikk kui
roodas Sau Saamo, joostes üle õue, kampsoni-
väel, kasukavõõ peos, ja hüppab ärasõitva Oru
Kusta reele, hüüdes: „Anna valla!“

Kuid sõit ei õnnestu: hobune on rakendatud kahe ree ette.

„Oh sa mädänu!“ hakkab Oru Kusta siunama hobust, nagu oleks hobune süüdi. „Ei püsi paigal! Nigu olõss timäl ka inämblane hanna all.“

Õuel kestab edasi-tagasi jooks. Mõned virgemad kihutavad õuest juba välja kodu poole, et sealt viljakotid ja tapetud sead peale veeretada, naine-lapsed nende otsa — ja siis Issanda nimel edasi!

„Pändõ kotid pääle!“ tänitab keegi aida lävel. „Mis me jätäme peremehe vara inämb-läste kätte.“

„Pääle jah! Ega massa roisudele midägi jättä!“

Kellel veel püsi, see hakkabki aidast kotte välja veeretama. Mõned naised on isegi nii tragid, et tупpa jooksevad ja sealt süldikausid sülle kahmavad. Mis päästetud, see päästetud.

Viimaks on kotidki peal, naised-lapsed ka — ja väravatest jupitab välja hobusterodu.

Peremees veel jagab käske mahajäävale sulasele. Siis kargab temagi koorma otsa.

Must ja Krants joosistelevad koorma ümber ja kilkavad. Ega nemadki enamlaste kätte jää!

„Nõõ! Jumala nimel siis!...“

Pisarsilmil keerutab Purge peremees piitsa — ja raske koorem veereb väravast välja.

„Ai Jummal! Kos om koolja?“ jahmatas äkitselt perenaine. „Vana Jaan jäi maaha!“

„Tad ei tohi jättä!“ arwab ka peremees. „Ta es taha inämb-läste aigo kooldagi.“

„Tuud ei tohi tettä! Ta es annaski mi hingele inämp rahhu!“

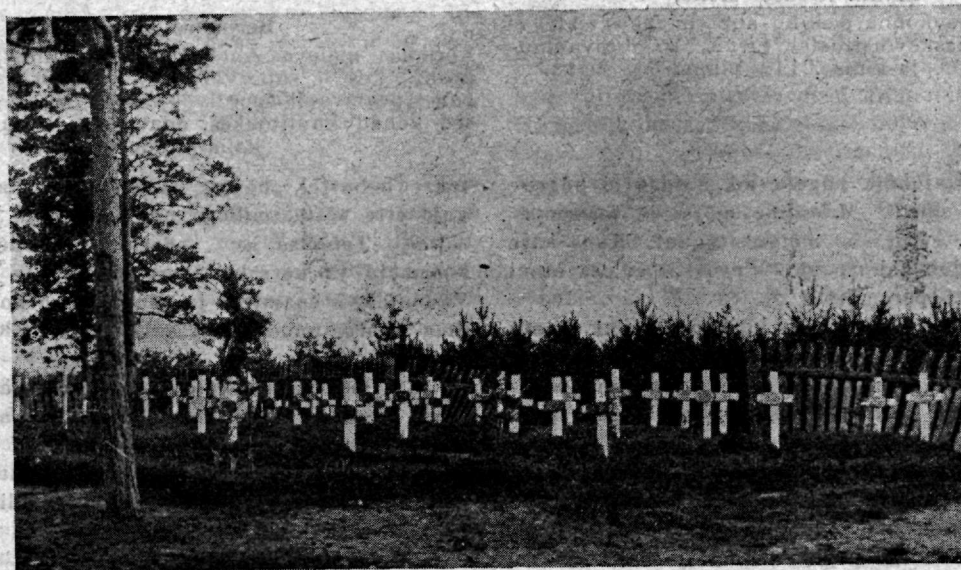
„Tpruu! Seh, võta uhä, ma lää joosõ luu ta ärä.“

Vabadussõjas langenute mälestussammas Rõuges.

Ja peremees ladib tuhatnelja toa poole. Pea jookseb ta tagasi, surnu süles nagu tapetud siga. Ta upitab koolja koorma otsa sea kõrvale, kükitab ise ree veerele ja annab hobusele jälle piitsa. Et mitte enamlaste kätte jääda!

Kisa, kära, vandumine, nutt, koerte haukumine, hobuste hirnumine, piitsade plaksumine paneb hommikuses vaikuses metsa kajama ja hirmutab nendegi südame värisema ning ajab needki põgenema, kes muidu ehk oleksid jäänud

Vabadussõjas langenud sõdurite haud Võru surnuaial.

Lipnik Oskar Jürgenson,
Võru linna ümbrusk. malevkonna pealik. Tuli
kaitseliidu päeval individuaal-laskmises 4. kohale.

Julius Ennok,
Võru linna malevkonna ratsarühmast. Tuli kaitse-
liidu päeval orienteerimisjooksus 3. kohale.

Lipnik Aleksei Melts,
Antsla malevkonna pealiku abi. Omandas maleva-
vahelistel laskevõistlustel 17. X. 26. brovningu-
laskmisel 1. auhinna.

Bernhard Järlik,
Võrumaa maleva Antsla malevk. Antsla rühma
pealik, kes 5. skp. Võrus 7. j.-rügem. ja maleva
vahel peetavatel spordivõistlustel omandas esime-
sed kohad kuulitõukes, odaviskes, kettaheites ja
kolmikhüppes.

paigale. Kui kõik põgenevad, kuidas ei põgene siis mitte sina? Massiline mõju on masendav ja nakkav. Kui siis metsa tagant Kanasaare poolt kuulub kahurpauk — nõo siis ei pea kinni enam ühtki peremeest.

Voor veereb Madiste küla poole kui ilmatu lohemadu. Veel enne kui selle lohemao esiots Madiste külla jõuab, on ka see küla juba põgenemas: küla oma „silm-kõrv“ on kõigest juba teatanud.

Voor aina kasvab. Venib ja kasvab. Ning kisab sajal häälele. Kui esiots Kalmistu tallu jõuab, ei ole tagaotsa enam näha.

Jõudes Kalmistu palu veerele ja nähes Põlva kirikutorni, julgenetakse ja peatatakse. Las-

takse hobustel „hõngu haarda“ ja oma toiminguid ette võtta, millega nad ei saanud hakkama sõites. Tehakse ise sedasama. Kohendatakse koormaid ja korraldatakse naiste-laste asemeid. Vannutakse enamlasti ja siunatakse kogu maailma häbrastunud korda. Et põgene kui metsloom! Ja kelle eest? Inimese eest!

Kui veel villand ei ole vannutud, märgatakse voori eesotsas, et sabas tõuseb iseäraline elevus ja kisa. Esiotsa mehed hüppavad juba regedele ja tahavad tuhknai sõitma hakata, kui tagant tänitatakse: „Pidäge, pidäge, ullid!“

„Mes sääil om?“

„Mes om? ... Midägi ei olö!“

„No mes te sõs röögite?“

„Inämläst ei olõ!“
 „Kon tedä ei olõ?“
 „Kanasaarõn!“
 „A kon ta sõs om?“
 „Ei tiiägi toda!“
 „A mes mi' sõs pakõmõ?“
 „Kurat jah, mes me sõs pakõmõ?“
 „Ma'i tiiä kah!“
 „Oi peräpõrgukõnõ!...“
 „Kanasaarõn ommava valgõ,“ seletatakse ikka tagantpoolt.
 „Korrrat, vai valgõ?!“
 „Tuu toodu nende patareid sinnä, midä me vaht hummoku nännü ja inämläsis pidäni.“
 „Oh sa silmitü Juudas!“
 „Mes na' mädäni jukõrdasõ!“ venitab Oru Kusta tahedalt, suurt lärtsu lumme sülitades.
 „Mes na' jukõrdasõ! Tõõnõ kõrd nakka jäll' pagõma!... A vast om jäll' halvastõ nätt?“
 „Patarei ülemb om esi mehe järgi saatnu ütlemä.“
 „A, kurrat, küll olli iks hirm!“ lausub sellele Oru Kusta ja keerab hobuse kodu poole.
 „Kas koolja ka koju viime?“ küsib Purge peremees oma peelistelt.

Nüüd alles selgub kogu voorile, et neil kaasas ka koolja on põgenenud.

„Küll om vanel Purgel olnu ka hirm! Pakõ enämläste iist kas vai peräpõrgude.“

Nüüd paindub meestel keel ka naljaks.

Otsustatakse kuni surnuaiani sõita ja Purge ilusti maha matta — siis kootsam (sündsam) kojusõitki; peelised.

Ja haruldane matuserong veereb surnuaia poole: ees noor Purge suure kottidekoormaga, mille otsas vana Purge ja siga, ree veerel kükitab noor peremees perenaisega; Purge järel samasugused kottide-, sigade-, naiste- ja lastekoormad.

Vanale Purgele ostetakse alevist ilus kirst. Ja ta maetakse hulga rahva osavõtul kristlikult maha.

Videvikus sõidab kodu poole ennenägematu pikk peelistevoor meeste, naiste, laste, kottide ja sigadega.

„No kae kos oll' üks hirm!“ imestatakse isegi tagasisõidul.

„Esigi Purge vana ladis kaasa!...“

Võru kooliõpilased vabadussõjas.

Kiirelt veerevad aastad üksteise järel igavikumerre — jäädavalt, tagasipöörmatult! Kaasa rändavad nendega inimese igapäevsed toimingud ja askeldused, aset andes untele — samuti kaduvalle. Ja mälestused? Nendestki vajub enamik pea unustusse ja mõttevalda ning vaimusilmi jäävad vaid kustumatult püsima üksikud mälestused, üksikud momendid elust, mis on kui heledamad tähed keset pimedat ööd, nagu verstatulbad sihinäitajaga keset otsatuid laasi, juhtides meid sihile, milline mõlgub meeles ja sädeleb silmades.

*

Kaheksa aastat tagasi — novembrikuus 1918. a., kui hakkasid visalt liikuma jutud, et Saksa okupatsiooniväed pea Eestist lahkuvad, asuti meil igalpool agarusega korraldama omakaitset. Nii sündis see Võruski. Alguses edenes muidugi kõik tigusammul, sest omakaitse korraldamiseks olid võimalused minimaalsed. Mäletan selgesti toda novembrikuu õhtupoolikut, mil meie kaitseliidu rühm või rood st. kapten Fr. Wreemanni juhatusel, kes oli määratud Võrumaa kaitseliidu ülemaks, läks Karjaplatsile esimesele õppeharjutusele. Palju meid siis ei olnud — üle kahekümne — mäletatavasti ainult gümnaasiumi vanemate klasside õpilased. Hiljem tuli teisigi juure.

Kuigi palju meile tookord sõjatarkust õpetada ei saadudki, sest varsti hakkasid sakslased maalt lahkuma, kuna Pihkva poolt vaatepiirile kerkis enamlaste sissetungimise hädaoht. Pealegi ei olnud meil mingisuguseid sõjariistu, sest sakslased korjasid need maaletungimisel kõik ära ega annud nende pidamiseks ka hiljem luba. Eriti vihale ajas meid sakslaste teguviisi, kui nad enne Võrust lahkumist hävitasid ära suure hulga sõjariistu ja laskematerjali. Püssidel pöörasid nad lükk küljest ja loopisid need Tammulasse ja osa Kirumpää kantsi kohale Võhandu jõkke. Kaks päeva tehti niisugust hävitustööd, kuna samal ajal Pihkva poolt hakkas kuulduma, et enamlased varsti tungivad Eestimaale. Ometi läks mõnel õpilasel ühe ohvitseri kaasabil korda Tallinnast raudteel toimetada 500 püssi ja hulga padruneid Sõmmepalu jaama ja sealt hobustega Võrru. Nagu mäletan, sai üks Saksa sõjavägede võimeeski neid püsse gümnaasiumi saalis näha ja hakkas kohe pärima, kust need püssid välja võetud. Keegi seletas siis suure julgusega, et eestlastel igalpool sõjariistu külluses olemas on ja nüüd pea sõda enamlastega lahti läheb. Kuna sakslased ülepeakaela valmistusid „nach Vaterland“ reisi vastu, siis ei olnud neil aega meid sõjariistade pärast hakata kimbutama. Ühel heal päeval olidki sakslased Võrust kadunud ja võim

langes eestlaste kätte. Vaevalt saadi aga välja kuulutada mobilisatsioon ja hakata koguma sõjaväge, kui saabus teade Võrru, et enamlased juba Vastseliina poolt tungivad Võru peale. Üks salk kaitseliitlasi saadeti Võrust välja Nõnova küla juure luurekäigule. See oli vist üldse esimene Eesti noore vabariigi sõdalaste salk, kes läks Võrust vaenlasele vastu. Noist vapratest meestest mäletan ainult kaht kooliõpetajat-ohvitseri ja üht õpilast, nimelt lipnik Hinnot, lipnik Adlerit ja õpilast Kuust. Hinno teenib praegu kaptenina sõjaväes, kuna lipnik Adler ja õpilane Kuus hiljem lahingus langesid, esimene kuski Helme ki-

Vabadussõjaaegne II div. ülem kolonel V. Puskar (x) ja tema abi kolonel E. Kubbo (xx) 2. diviisi staabis, Võrus.

halkonna piirides ja teine soomusrongil teenides. Lipnik Adler maeti Tartus maamulda ja puhkab vabadussõja kangelase ülem-leitn. Kuperjanovi kõrval. Et nad olid ühed esimesed vabaduse eest väljaastujad, siis olgu nende mälestus meile kõigile, eriti tookordistele Võru kooliõpilastele, unustamata püha ja kallid! See väike Eesti sõdalaste salk ei saanud muidugi panna vastu suurele enamlaste sõjaväele. Esimene sõjakäik oli aga siiski tehtud ja koguni õnnelikult: saadi sõjasaagiks üks koorem vilte ühes hobusega, telefoni kaablit jne. 8. detsembril taganes meie kaitseliit ja sõjavägi Võrust välja. Arvult oli see hoopis väike — ei saadud nii kiiresti tõmmata kokku suuremat hulka. Õpilastest-kaitseliitlastest sai ainult väike osa minna kaasa, nimelt need, kes olid agaramad ja läksid teele ilma vanemate otsuseta, kuna suuremale osale kaasaminek nende vanemate poolt keeldi.

Nii või teisiti olid õpilased siiski esimesed, kes haarasid kinni Võrus ohvitseride juhatusel

omakaitse ajast, olles seega teistele eeskujuks ja julgustajaks. Tol ajal oli see mõõduandva tähtsusega, sest vähe oli siis neid, kes uskusid Eesti iseseisvaks saamise võimalusse. Kuidas sõjakäik arenes edasi, kuni meie väed uuesti 1. veebruaril 1919. a. vallutasid Võru, selle üle on ajalehtedes ja „Kaitse Kodu!“ski mitmel korral kirjutatud, mispärast ma sellest siinkohal kõnelema ei hakka. Täheandan ainult niipalju, et kaasaläinud Võru õpilased tegid kaasa sõjaringkäigu Võrust Viljandisse ja sealt tagasi Tartu kaudu Võrru. Nüüd, kus oli Võru jälle meie vägede käes, sõda enamlastega aga edasi kestis, nagu pärast nägime — veel terve aasta, astusid kõik vanemad ja agaramad Võru õpilased, kes esimesel korral maha jäid, kohe vabatahtlikult sõjaväkke, teiste hulgas ka nende ridade kirjutaja. 5. märtsil 1919. a. olime komisjonis ja 7. märtsil sõitsime Tartusse II diviisi komandandi käsutusse, kelleks oli meie end. ülem — al.-kapt. Fr. Wreemann. Kiires korras õppisime seal selgeks laskmise püssidest, automaatpüssidest ja kuulipildujaist. Ja juba 18. märtsil, kaasa võttes tubli varustuse, sõitsime Võru alla, et võtta osa Nursi poolt sissetungiva vaenlase tagasisurumisest. Meie rood oli kokku mäletatavasti 105 meest suur, sellest lahingumehi 90, enamikus Võru õpilased.

Roodu juhiks oli st.-kapten Wreemann, noorema ohvitserina tuli kaasa keegi uhke lipnik Tartust, kes lahingutes oma arguselt ei jätnud enam midagi soovida. Võrust tuli kaasa veel komandant leitn. Mürk. 19. märtsil p. l. jõudsimme Nursi mõisa ja läksime sealt kohe lahingu korras teele Säna poole. Õpilased-sõdurid, kellest suurem osa esimest korda lahinguväljal, ootasid põnevuse ja erutusega lahingut. Kartust ei tundnud yist keegi, sest Tartus ütles meile rooduülem juba ette ära, et meil tuleb arvestada kõige tõsisemate lahinguvõimalustega, ja kes osutasid argadeks, neil lubati jääda maha. Esimese öö saatsime mööda Säna metsa ääres olevates taludes, umbes 3 klm. mõisast Nursi poole. Järgmisel hommikul, s. o. 20. märtsil, päikese tõusu ajal hakkasime tungima vaenlasele peale. Kogu päeva pidasime lahingut metsas. Mürä oli otse põrgulik. Olime kõigepealt uhked ja julged oma heade relvade tõttu. Vaenlane vastas ägeda tulega. Keskpäeva ajal muutus kord seisukord meile õige kriitiliseks — oli karta, et vaenlane katsub meid ümber haarata, mis tal ka meile vastu saadetud suure väeosaga oleks olnud võimalik, kuna meie oma rooduga peale tungisime ainult ühelt kohalt ja liin kahelt poolt oli täiesti lahtine. Seda operatsiooni vaenlane siiski ette võtta ei sõandanud ja vastu õhtut suutsime nad suruda metsast välja ja kihutada põgenema. Esimene lahing oli täielise võiduga viidud lõpule, kuid mitte ohvrideta. Meie kaotus oli kaks surnut ja mõned haavatud; langenud olid mõlemad, kui ma ei eksi, pärit

Õppur-sõdur O. Evert Võrust. Langes Pihkva lahingutes 1919. a. enamlaste kätte vanggi ja tapeti Venemaal ära.

kustki Viljandimaa poolt, mõlemad keskealised mehed, Reilson ja Hargel.

Õhtul tunnistasid esimest korda lahingu läbi-
teinud noored sõdurid nagu ühest suust, et sõda
on päris huvitav ja et lahingu hoos ei tulnud
meelegi elu pärast olla hirmul. Küll aga valmis-
tas meelekibedust öine posti peal seismine, sest
tookord olid äärmiselt külmad ilmad, Säna la-
hingu hommikul näiteks 21° ja järgmisel ööl
veel tunduvalt külmem.

Siis läks paar päeva vaiksemalt mööda —
oli vahetevahel ainult vastastikuseid laskmisi
kauge maa tagant. 24. märts oli meile raske ja
lõppis, kuigi võiduga, siiski kurvalt. Sel päeval
lõime kõige ägedama lahingu, nimelt Rõuge mõi-
sast otsesihis 2 klm. Viitina poole, Suure Ruuga
küla juures. Pool roodu tungis peale otsesihis
Rõuge mõisa alt, teine pool roodu aga pidi mi-
nema õhtu poolt küljest ümber surnuaia. Esimest
salka, kuhu kuulus ka nende ridade kirjutaja,
juhatas st.-kapt. Wreemann ise, kuna teine osa
anti ohv. k. t. Kukk'e ja eelpool nimetatud ara-
lipniku hoole. Meie salgale kujunes pealetungi-
mine õige raskeks, sest Rõuge mõisa alt kuni
Ruuga küalani on tasane põld. Vaenlane juhtis
meie pihta suurtükiväetule ja otse marulise tule püs-
sidadest ja kuulipildujaist. Suurtükilaengud lange-
sed kõik meie selja taha. Püssi- ja kuulipildujate
kuulid vihisesid küll meie peade ümber nagu ki-
hulased, kuid imelikul kombel ei tabanud kuulid
meist kedagi. Kapten ise sammus aheliku kesk-
kohas ja ei lasknud ühelgi meist jääda sammu
taha. Kui kuulirahest hoolimata nõnda edasi sam-
musime, ainult paar korda vaenlase eest end
mahalamamisega varjates, jäi varsti vastase tuligi
nõrgemaiks. Jõudsimme nõnda Ruuga küla mäeserva
liinile, kus all suur org. Sealt avasime vaenlase
pihta, kes all orus ja kahelpool mäekaldal, kõige

ägedama tule. Laskmine sündis nii suure hoo-
ga, et automaatpüsside raud läksid punaseks ja
neid tuli lumes jahutada. Pea muutus aga meie
seisukord kriitiliseks: kuulid lõppesid otsa ja vaen-
lase raske tule all ei saanud neid kohe järele
tuua. Siis ütles kapten, et ta läheb ja käsib tei-
sel poolroodul, kes pidi seks ajaks olema tungi-
nud välja samale liinile, paremat kätt asuvasse
männikusse, vaenlane kõrvalt võtta kõva tule alla,
et seega meie pealt tähelepanu juhtida kõrvale,
kuni oleksime saanud kuule ja ka muidu kohase
võimaluse edasitõugemiseks. Õppursõdur kapr.
Press hoiatas kaptenit metsatukka minemast, ku-
na teada ei olnud, kas männikus on juba meie
mehed või asuvad seal koguni vaenlased. Oma
hariliku meelegi kindlusega ja täpse käsutäitmise
nõudmise toonis tähendas selle peale kapten:
„Olen käskinud ja peavad siis seal olema.“ Need
olid ta viimased sõnad. Kummargile lastes lähe-
nes ta männikule. Vaevalt oli ta metsatukast sa-
da sammu eemal, kui kõlas selge venekeelne ko-
mando kogupaugu andmiseks. Prahvatus mitu
kogupaugu, mille peale kapten nähtavasti tahtis
joosta tagasi. Kuid juba oli see hilja — kolmest
kuulist pähe tabatuna langes ta surnult maha!
See traagiline pilt juhtus otse meie silmade all ja
pani vere soontes tarretama. Meie juhti — st.-
kapt. Wreemanni — ei olnud enam! — Kohe jook-

Võru gümnaasiumi õpilane Voldemar Kuus. Sai surma võideldes Landesvehri vastu 1919. a. Loode jaama juures. V. Kuus oli Võrus üks esimestest vabatahtlikest 1918. a.

Võru õpilaste rood 1920. a. Võrus.

sid mõned lähemalolijad ta juure ja kandsid surnukeha püssidel lahingväljalt ära. Siis pandi surnukeha reele ja saadeti otseteed Võrru.

Nõrgal kujul kestis lahing edasi, kuni vaenlane taganes. Alles vastu õhtut jõudis meie roodu teine osa määratud kohale!

Õhtul selgus, et peale st.-kapt. Wreemanni meil teisi surnutena langenuid ei olnud, küll aga terve rida haavatuid. Vaenlase kaotuste ulatust meie muidugi teada ei saanud, kuid kohalikud

elanikud seletasid pärast, et enamlaste kaotused olnud suured, nii et pool valda oli kasutatud küüti surnute ja haavatute vedamiseks. Järgmisel päeval läksime edasi kuni Viitina mõisani, ilma et vaenlasest jälgegi oleks olnud näha. Seega oli meie ülesanne lõpnu ja pöörsime siis tagasi Võrru, kus seisis ees Fr. Wreemanni põrmu viimsele puhkusele saatmine. Ajapuudusel ei saanud meie oma endist ülemat ja kooliõpetajat tema viimsel teekonnal saata kaugemale kui linna pii-

Võru linnakooli õpilased, esimesed militsonäärid 1917. a. Võrus.

ridest välja. Seal andsime kolme kogupauguga oma langenud ülemale viimast sõjalist au ja pöörasime siis tagasi, kuna leinarong läks teele Pindi surnuaia poole.

Siis istusime voorihobustele ja sõitsime Peterimaa põhja, Panikovitsa mõisa, et sealt vahe-tada välja soomlasi liinilt, kes olid lubatud puhku-sele. Sinna jõudes nägime alles sõjapilti, mis pani meeled tarretama. Ühe väikese maa-ala peale üksi oli langenud mäletatavasti kolmsada enamlast, tabatuna soomlaste risttulest. Paljudest küladest oli järel vaid varemeid. Sõjavanker oli vajutanud oma rasked jäljed igale poole.

Soomlased olid kõige selle juures rahulikud ja rõõmsad. Kui nendelt hakkasime üle võtma liini ja järele pärisime, kus valvepostid asuvad, siis näitsid nad naeratades ühe ümber maja kõndiva sõduri peale — see oli kogu nende liini valve, kuna ülejäänud mehed rahulikult puhkasid. Rääkisin ühe Vene keelt oskaja noore sõduriga. Ta oli gümnaasiumi viimasest klassist astunud välja ja vabatahtlikult tõtanud appi Eesti suguvendadele. „Need mõrtsukad tapsid mu isa, ema ja venna. Mulle ei jäänud muud kui enese elu, ääretu viha hinge ja otse kirglik janu maksa kätte süütu vere valajaile“. Nii seletas see noor suguvend enamlaste kohta. Sellel väeliinil peatusime lühemat aega, kuna meid vahetati välja. Ohvreid sel käigul meil ei olnud, kuigi vaenlane igapäev küla, kus asusime, külvas üle kahuritulega. Otse meie keskel riisus ahne kahurikuul ühe Setu lesknaise ühes tema 18-aastase pojaga; nende lehmgi langes sama lõhkeva kuuli ohvriks.

Siis sõitsime tagasi Tartusse, kus meid, õpilasi, mõne aja teenistuse järele, viidi üle uuesti formeeritud kooliõpilaste pataljoni. Vahepeal aga käisime veel kord Võru all, seekord Kasaritsa piirkonnas, enamlastega sõdimas, kes lihavõttepühade ajal kippusid vägisi välja tungima Võruni, et raudteeliini läbi lõigata. Peale II diviisi koman-

dandi roodu võttis sellest operatsioonist osa Tartu kooliõpilaste reserv-roodu. Juhatajaks oli meil kapt. Smironin Tartust. Ainult mõned üksikud meie hulgast said sellel sõjakäigul haavata, kuna surnutena kaotusi ei olnud.

Kui kõik õppursõdurid koondati Tartu kooliõpilaste pataljoni, tulid sinna järele needki, kes mobilisatsiooni korras olid võetud sõjateenistusse.

Võru õpilasi oli selles pataljonis umbes ühe roodu osa. Vastu 1919. a. sügist tegid kaks Tartu õpilaste pataljoni roodu, nimelt I ja IV, õnnetu sõjakäigu Pihkva taha, kus eriti 4. rood sai raskesti kannatada: paljud said surma ja langesid vaenlaste kätte vangi. Sellel sõjakäigul langes vaenlaste kätte vangi ka Võru kooliõpilane Evert, kes oli kõik ülalnimetatud sõjakäigud kaasa teinud ja oli üldse väga julge poiss, tihti isegi üle-aru julge, mis talle kuuldavasti saanudki vangilangemise põhjuseks. Arvatavasti tapsid enamlased ta ära, sest ta kandis kogu aja, ka viimast korda, vabatahtliku õppursõduri hõbedasi pagunimärke. Enamlased seesugustele juba armu ei annud. Hiljem komandeeriti Võru õpilased ühte roodu koondatult Võrru, kus ühel ajal sõjateenistusega võisid käia koolis. 20. märtsil 1920. a. lasti õpilased sõjateenistusest vabaks, kes ajapikenduse peale, kes reservi. Palju Võru õpilasi teenis teistski väeosades, eriti soomusrongidel. Igatahes täitsid Võru kooliõpilased oma kodanikukohust austasi, nagu seda eelolev kirjutuskj aitab valgustada. Pühaks ja kalliks pidama õppisid noored sõjamehed eriti vaenuväljal kodumaa püha pinda ja rahva vabadust. Usun, et isamaa-armastus nende hinges võimsalt edasi leegitseb ja nad igal silmapilgul valmis on jälle välja astuma, kui vaba Eesti julgeoleku kindlustamine seda nõuab. Langenud sõjavendadele — au igavene ja mälestus kustumatul!

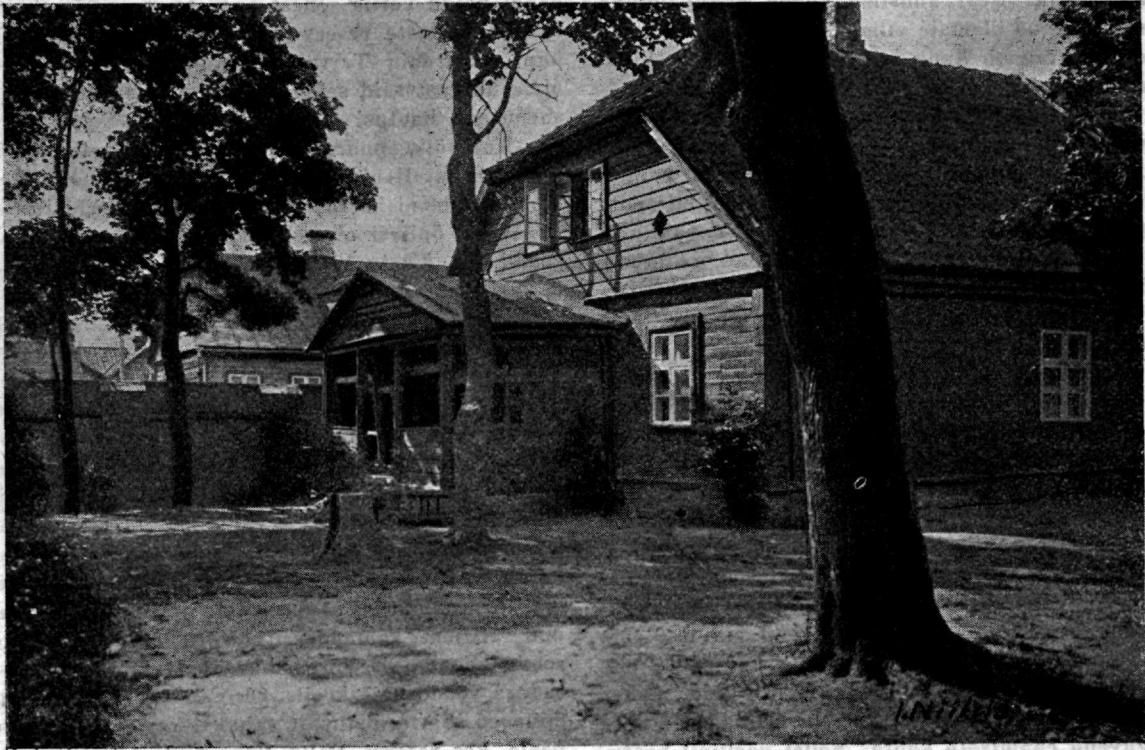
A. K.

Tallinnas, 14. 11. 26.

Suurema eestlase — Dr. Fr. R. Kreutzwaldi mälestuse austamiseks.

Kuna Võrumaa praegu elab n. ü. Eesti isemise mõtte ja isamaalsuse süvendamise tähe all, kus ta rõõmustavalt edeneva omakaitse korralduse—kaitseliidu—senisest tööst ja saavutustest enesele aru annab, tuleviku jaoks sellel alal uusi elulisi juhtmõtteid üles seab ja kaitseliidu läinud aasta tööd pidulikult mälestab, siis lubatagu mulle ka siinkohal mõne sõnaga meele tuletada läinud aastasaja suuremat eestlast — lauluisa dr. Fr. R. Kreutzwaldi, kes omast suurest elutööst nii palju kustumatut ja aastasadadeks püsima jäävat vaimuvara on osaks saada lasknud

Eesti isamaale ja kelle nimi Võruga nii väga lähedalt seotud. Igal rahval võib olla ja on ka olnud palju kuulsaid kirjanikke, kunstnikke ja vaimukangelasi üldse, kuid tõsisid suurvaime vaid harukordselt. Dr. Kreutzwaldi võib täie õigusega Eesti rahva suurvaimeks pidada. Suuremaks eestlaseks ei taha ma teda nimetada mitte üksi seepärast, et ta kirja pani Eesti rahvusliku eepose „Kalevipoja“, mis Eesti nimele võitis aukoha isegi kõrgel järjel seisvate vanade kultuurrahvaste kirjandusliku loomingu kõrval, vaid et tema elutöö oli tõesti imestamisväärsest laia-

Dr. F. R. Kreutzwaldi maja õuepoolt vaadates. Teisel korral lauluisa töötoa aken. Alumisel korral palkoni kõrval vastuvõtmisetoa aken. Õuel näha kasvamas lauluisa istutatud puud, mis aga praegu juba on hävitatud.]

ulatuslik, mille juured ulatusid igasse Eesti kodumaa nurka. Ta oli inimene, kes igale kaasatulejale toetuseks käe ulatas, kes püüdis elus edasi viia tervet Eesti rahvast. Selleks aitasid mõjuvalt kaasa tema asjalikud näpunäited ja juhatused, mida ta trükkis suurel arvul rahva keskele saatmis. Kui meie meele tuletame, et Kreutzwaldi ajal meie rahva vaimline tasapind praegusest kaugel taga oli ja et igal pool võõras keel ja võõras meel valitses, kus lihtsurelik eestlane oma

asju ametiasutustes ainult tõlkide ja advokaatide abiga ajada võis, siis mõistame, kui suure tähtsusega oli tol ajal meie rahvale kas või üksi „Maarahva kasulik kalender“, „Mailma ja mõnda, mis seal sees“ jne. Maainimesed pöörsid Kreutzwaldi poole igasuguste nõuküsimistega, mis neile elus üldse tarvis tuli. Mitte asjata ei ole talle tihti nimeks antud „tohter igal alal“. Et ta nende igapäevsete õpetuste ja näpunäidete eest maainimestelt vaevalt mingisugust tasu sai ja seda üldse vaevalt võttis, siis näeme, kui palju Kreutzwald oma elutööst vabatahtlikult selleks pühendas, et aga rahvast edasi aidata. Kreutzwaldi kirjanduslik looming on kindel vara meie vaimuvilja aitas, mille tõelist väärtust alles praegusel ajal ja ehk veel rohkem tulevikus üles arvata osatakse. Tungigem ainult tema tööde üksikasjadesse ja meie leiame, et ta oli nagu sündinud kaugelenägijaks, kellel ütelse peale — „Kaugel näen kodu kasvamas“ — enam kui õigus oli, kelle töödest vastu lehvib see süda nii tema-aegsele kui ka tulevasele Eestile. Palju, liialt palju oli ta koormatud jooksva tööga, mispärast ta ka oma kirjanduslikus loomingus nii palju meile anda ei ole saanud kui ta võimised seda oleksid lubanud. Ja ometi leidub tema loomingu hulgas hiiglateose „Kalevipoja“ kõrval hulk kõrgeväärtuslikke teoseid, mis paljude tema kaasaegsete

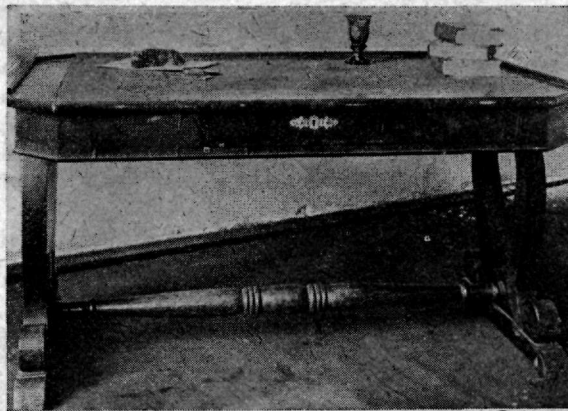
Lauluisa dr. F. R. Kreutzwaldi tuba. Nähaoleva akna ees on kirjutatud Kalevipoja lugulaul ja muud [Kreutzwaldi tähtsamad teosed.]

omadest kaugelt kõrgemal seisavad, nagu „Lembitu“, „Wiru lauliku laul“, „Paar sammukest rändamise teed“ j. t. Ta on ise ühes oma Võrus peetud kõnes ütelnud: „Inimese aitamine on arsti elukõne hing“. Kreutzwald on sellest kaugemalegi ulatanud — ta on seadnud selle juhtimõtte enesele silmade ette kogu oma töös ja igal alal, aidates mitte üksi inimesi, vaid ka ter- vet Eesti rahvast tema raskematel ajajärkudel.

Suure töömehe mälestust on nüüd suudetud sel teel austada, et talle Võrus sealsete agara- mate tegelaste eestvõttel käesoleval sügisel mä- lestussammas püstitati. Tahaksin loota, et Võ- rus leidub ka edaspidi armastusest õhutatud käsi, kes mälestussamba ümbrust kaunistavad. Veel on meie rahval suur kohustus Kreutzwaldi mälestuse jäädvustamisel, eestkätt tema Võru töökoha — kodu suhtes. Seal voolab praegu al- kohol, mille vastu Kreutzwald kogu eluajal kõi- gest jõust võitles. Meie rahval peaks niipalju jõudu ja tahtmist jatkuma, et Kreutzwaldi kodu muudetakse kultuur-ajalooliseks mälestuskohaks.

Mõnel raamatukogul, lugemislaual jne. võiks seal aset olla, ent ometi mitte avalikul joo-

Lauluisa dr. F. R. Kreutzwaldi laud.

makohal. Ka ootab hulk Kreutzwaldi tööabi- nõusid ja muid asju kokkukogumist, mis üksi- kute isikute kätte sattunud. Osa nendest on suutnud Kreutzwaldi mälestuse jäädvustamise selts juba kokku koguda. Selle töö lõpusihiks peaks olema Kreutzwaldi nimelise muuseumi ava- mine tema majas.

Juba lähem tulevik näidaku, kas meie oma suurt vaimukangelast oskame ja tahame väärili- selt mälestada.

—er.

I. diviis vabadussõjas.

Diviisi 8. aastapäeva puhul.
(21. XI. 18. — 21. XI. 26.)

Meie väeosade numbrid on vabadusvõitluste elavaks raamatuks, kuuldes selle ehk teise diviisi või rügemendi numbrit, kergib silmade ette vastav periood vabadussõjast. Pidupäevadel lehitseb seda raamatut nägematu käsi, ja lehekülge lehe- külje järele hargneb pikk ning võidurikas lahingute ahelik.

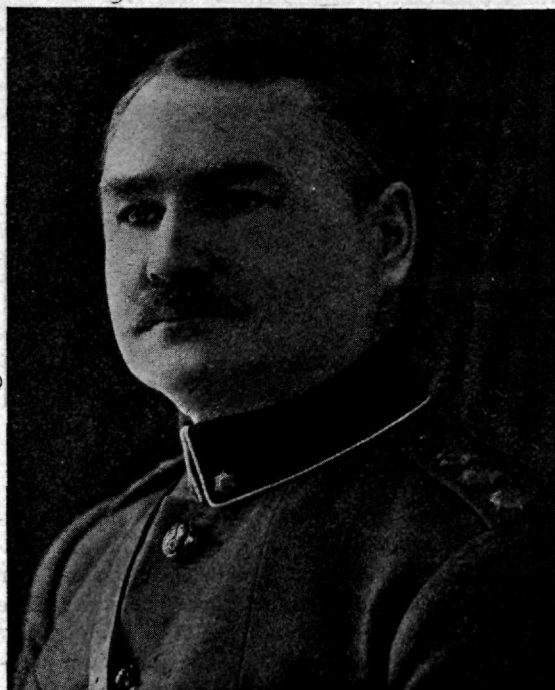
Kirjutades neid ridu, näeme ajaloo elava raamatu avatud seal, kus lehekülgedele märgitud: „November 1918“. — Võitudest polnud rääkidagi, vaid otse vastuoksaks — asjaolud Viru väerinnal kujunesid sootuks halbadeks. 1918. a. sündmused Saksamaal viisid meilt okupatsiooniväed. Nende kannul marssisid Eestisse Vene punased. Juba 20. novembril tungisid nad Narva peale, kuid löödi sakslaste poolt tagasi. Kodumaad ähvardas hädaoht okupatsiooni alt langeda enamlaste sөөdaks.

Eesti Ajutine Valitsus otsustas asuda ajaviit- mata kaitseväge loomisele ja kuulutas välja 16. novembril 1918. a. vabatahtlikkude mobilisat- siooni, hoolimata sellest, et lahkuvad sakslased meie maleva organiseerimisele igasuguseid takis- tusi katsusid teele veeretada.

1. diviisi ülemaks nimetati kindral Tõnisson, kes olsekohe diviisi formeerimisele asus. Formee- rimise käsukiri — päevakäsk 1. diviisile 27. no- vembrist 1918. a. nr. 1 pr. 1 käib järgmiselt: „Ajutise Valitsuse määruse põhjal — rahvaväge kokku kutsuda — on sõjaminister otsuseks teinud kokkukutsutavatest rahvaväelastest järgmisi väe- osasid formeerida: 1) ühe (esimese) kuuepolgu- lise jaladiviisi, 2) ühe suurtükipolgu, 3) ühe rat- sapolgu ja 4) ühe inseneripataljoni. Peale selle veel iseäralise rannakaitse.

Ülalnimetatud väeosad saavad asuma: diviisi staap, 1. jala-, suurtüki- ja ratsapolk ja inseneri- pataljon — Tallinnas, 2. jalapolk — Tartus, 3. ja- lapolk — Võrus, 4. jalapolk — Narvas, 5. jala- polk — Rakveres ja 6. jalapolk — Pärnus.

Ajutisteks ülemateks on nimetatud: diviisi ülemaks — mina, staabi ülemaks — Jaan Rink, jalapolkude ülemateks — 1. — Ernst Pödder, 2. — Johan Hunt, 3. — Kubbo, 4. — Aleksander Seiman, 5. — Nikolai Reek, 6. — Johan Puskar, suurtükipolgu — Hugo Kauler, ratsapolgu — Gustav Jonson, ja inseneripataljoni — Voldemar Riiberg.

Praegune I diviisi ülem kindralmajor O. Heinze.

Diviisi arstiks on nimetatud dr. Hans Leesment.

Ametisse astumise päevaks arvatakse 21. november 1918. aasta.

Diviisi ülesandeks oli tagasi tõrjuda idast pealetungivat vaenlast. See oli raske ülesanne. Rahvast valdas mingisugune hirm enamlaste ees;

vähesed uskusid Eesti iseseisvusesse ja sõja kordaminekusse; üldiselt aga valitses arvamine, et asjata on enamlasele lainele vastu panna, sest suurt Venemaad ei jõudvat meie võita. Teiseks puudus meil igasugune varustus pea täiesti: endise Eesti diviisi sõjariistad ning laskemoon võeti ära sakslaste poolt okupatsiooni ajal, ja kogu maa oli toiduainetest lagedaks tehtud samade okupatsioonivägede armust. Kolmandaks olid mehed, keda üleöö kokku koguti, enamuses ilma vähemagi sõjaväelise kasvatusega, nii et sageli ei osatud püssigi laadida.

Kuid vaenlane ei oodanud. 28. novembril oli 4. rügement, kes ei jõudnud veel õieti kokkugi tulla, sunnitud vaenlasega Narva eel võitlusse astuma. Pea samasugune lugu oli ka 5. ja 1. rügemendiga, kelle osad mõni päev hiljem vaenlase vastu astusid.

Alistudes vaenlase ülivõimule, taandus 1. diviis ikka sügavamale kodumaa sisse, iga sammu peal pidades lahinguid. Lahing Rägavere all 15. detsembril otsustas Viru maakonna pealinna — Rakvere — saatuse vaenlase kasuks; mõni päev hiljem valdasid punased Tapa raudteesõlme. Tallinn ei olnud enam mägede taga . . .

„Kuid mida kaugemale enamlased meie maa-le tungisid, seda visamaks muutus meie vägede vastupanek: vabadusiha ning usk enda võimise sisse kasvas,“ — loeme diviisi ajalookirjutaja kokkuvõttest selle perioodi kohta. Ka jõuti seljataga selle aja jooksul uusi väeosasid organiseerida, kes detsembri- ja jaanuarikuul (1919. a.) diviisi juure tulid.

Valkla, Priske, Saia ja Kreo lahingud panid

Suusavõistlused I diviisis.

vaenlase pealetungi seisma ning 5. jaanuaril 1919. a. löödi ta 1. diviisi poolt taganema. Kui veel hiljem Soome vabatahtlikud appi jõudsid, muutus punaste taganemine paaniliseks põgenemiseks, mida seljatagused meridesandid omajagu kiirendasid ja mis alles sealpool Narvajõe seisma jäi. 19. jaanuaril 1919. a. oli Narva jälle meie vägede käes.

Selle operatsiooni kohta ütleb ülemjuhataja teadaanne: „Vaenlane algas oma pealetungi Ees-

Kogu see suurearvuline pealetungivate punaste sõjavägi langes nüüd 1. diviisi peale. Vihaste võitluste järele järvede (Peipsi, Kopeni, Babino) liinil, kus asus 1. rügement ja 4. rügemendi vastas Jamburgi sihil, rauges viimaks vaenlase pealetung, mis meilt nõudis suuri ohvreid: ükski 4. rügemendis langes sel ajal haavatute, surnute ja vangilangenutega rivist välja 13 ohvitseri ja üle 250 reamehe. Vaenlase kaotused olid küll palju suuremad.

Sõdurid püsse proovimas.

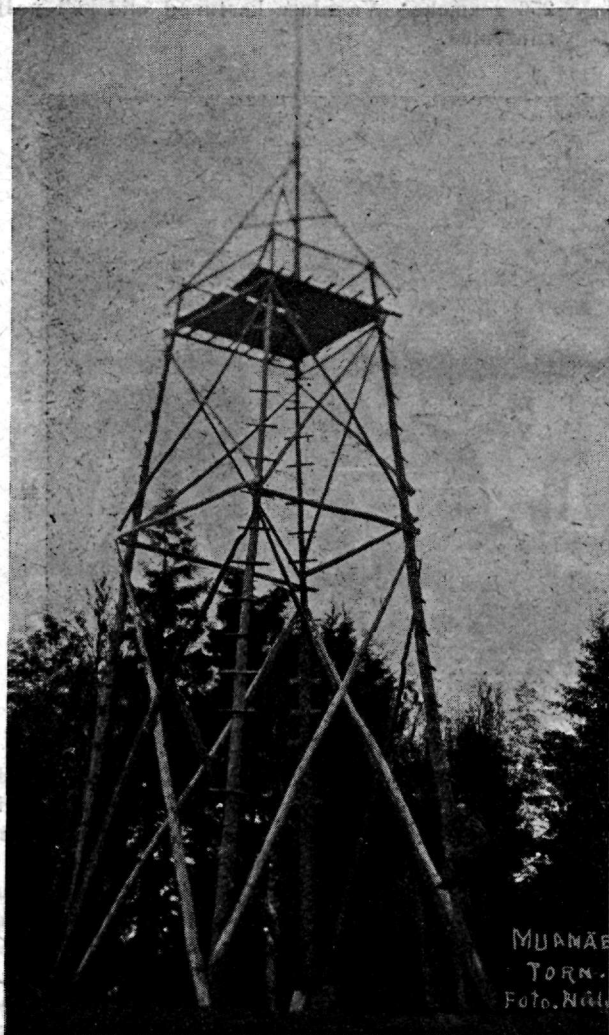
timaa peale Narva juures 21. novembril 1918. a. Meie taganemine kestis kuni 3. jaanuarini, s. o. 44 päeva, mille jooksul 170 versta taganesime, 4—5 versta päevas. Meie pealetung algas 6. jaanuaril ja 19. jaanuariks, s. o. 14 päeva järele, olime Narvas. Nii siis tegime läbistikku 12—13 versta päevas ja tungisime kolm korda rutem peale kui taganenud olime.“

Peale Narva valdamist algas diviisil vaenlasega positsioonisõda, kus pealetungivat vaenlast tõrjuti tagasi kuni 16. maini 1919. a. pea igapäevastes võitlustes. Alles peale selle, kui Põhja korpus maikuu teisel poolel pealetungile asus, saadi pisut hinge tõmmata, mida hädasti tarvis oli, sest alaline vahetuseta, mitmekuuline eellinil viibimine väsis mehed ära viimase võimaluseni. Kuid kõigil ei lähe õnneks puhkust saada, sest juuniku esimesel poolel saadetakse 1. rügemendi osad lõunaväerinnale Landeswehri vastu, kus nad viimasega peavad vihaseid võitlusi kuni juuliku alguseni. Ülejäänud diviisiosadega asuti liini kindlustamisele Luugajõe joonel, mis kestis juuliku lõpuni. Sel ajal taganes Põhja korpus enamlaste eest kabuhirmus; suur hulk neist jooksis laiali, kuna ülejäänud osa meie maale taganes.

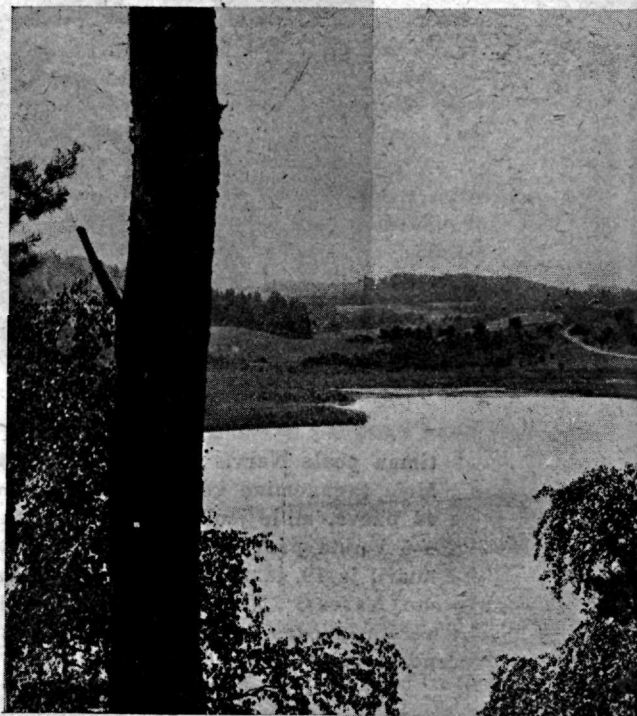
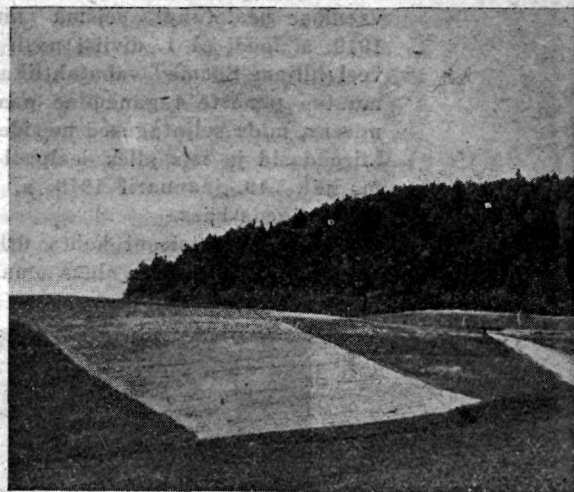
5. rügemendi asemele, kes aprillikuust saadik Pihkva väerinnal opereeris, tuli Narva väerinnale 9. jalgväerügement, kes 4. rügemendile abiks asus Jamburgi sihil seisukohti kaitsma.

Positsioonisõda Luugajõe joonel kestis kuni oktoobrikuu teise pooleni, mil Põhja-Lääne armee, kes end oli vahepeal korraldanud, uuesti õnne katsus Petrogradi peale tungimisega, kuna 4. rügement ja veel mõned teised väeosad teda toetasid, ning Krasnaja Gorika kindluse pidid ära võtma.

See ettevõtte äpardus jälle samuti, nagu esimene kord. Punaväe poolt löödi taganema Põhja-Lääne armee, kes korraldult Jamburgi poole põgenes. See tõttu olid ka meie väed, kes Krasnaja Gorika lähedale jõudsid, sunnitud tagasi tõmbuma. Ägedaid lahinguid lüües taganes 4. rügement kuni Luugajõe liinini, kus diviisi teiste osadega ühines. Nüüd algasid meeleheitlikud võitlused kogu Viru väerinnal, mis kestsid novembrikuust kuni 1920. a. jaanuariku alguseni. Kõige suurema energiaga püüdis vaenlane, kes siia määratud jõud oli koondanud, meie väerinda läbi murda. Kümned korrad päevas joosti meie kaevikute peale tormi marulise suurtükkitule toetusel.

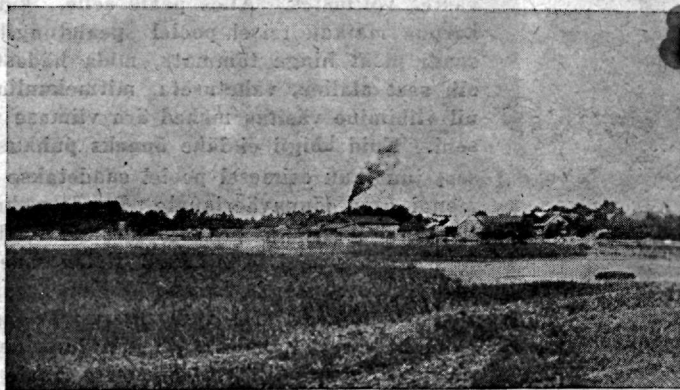
MUNAMÄE
TORN.
Foto. Näg...

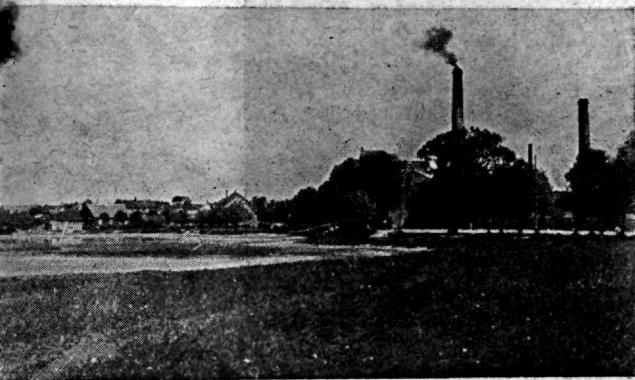
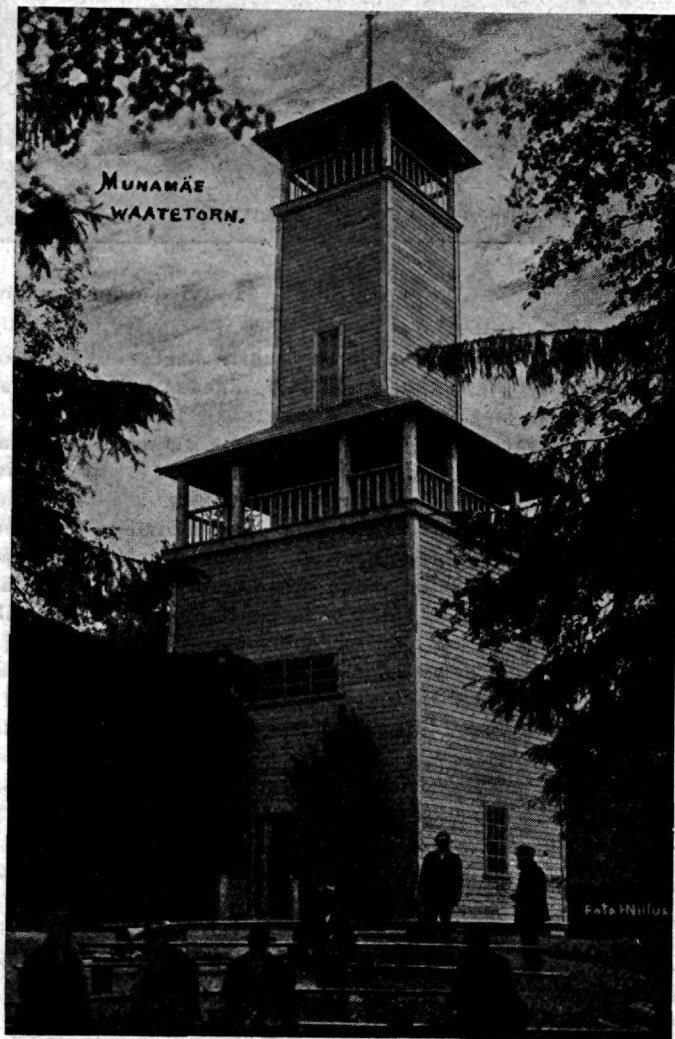
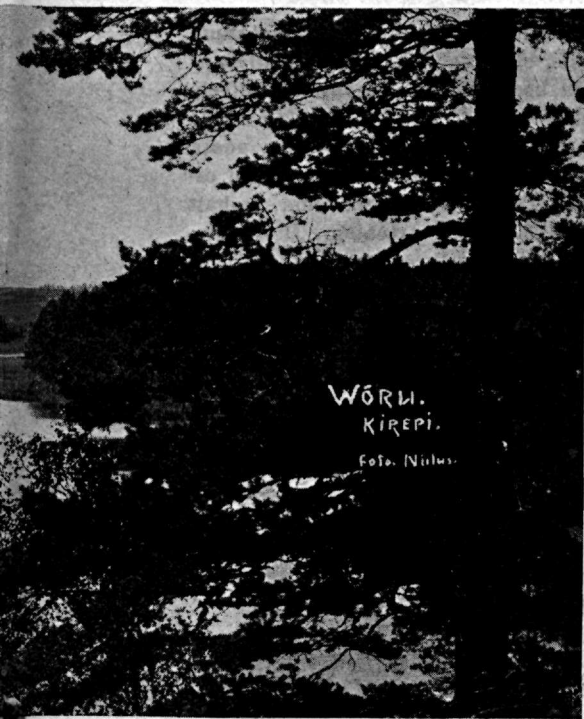
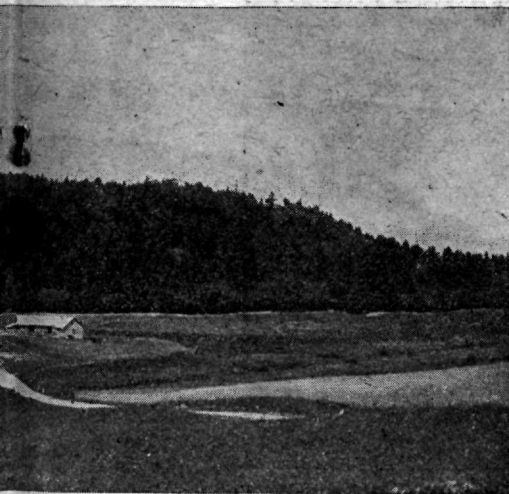

Ülal: Haanja Munamägi.

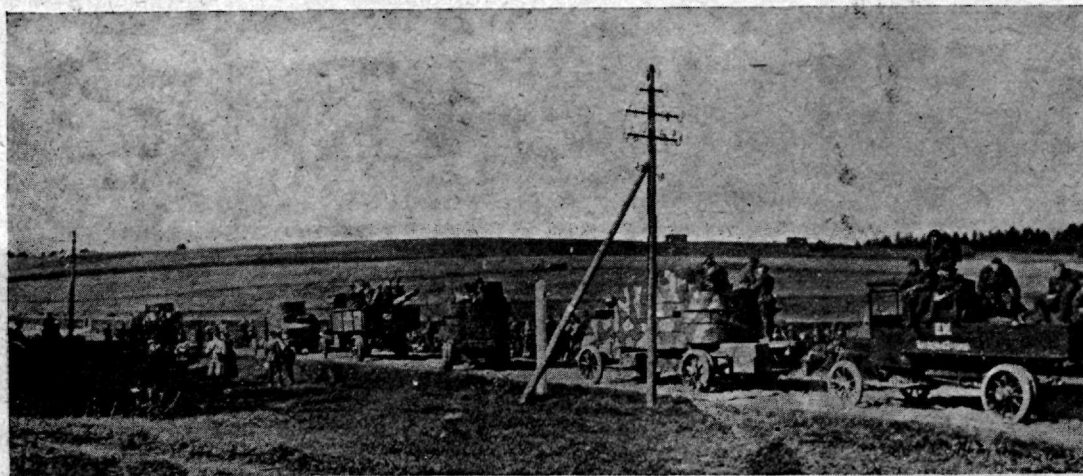
Pahemal: Veneaegne Munamäe vaatetorn.

Keskel: Kasaritsa maastik.

Paremal: Munamäe vaatetorn. Ehitatud 1925. a.
All: Vaade Võru peale vaksali poolt.

I diviisi osad manöövril.

Kõik tormijooksud varisesid aga suurte kaotustega meie tule all kokku. Võitluste ägedus ei jäänud tagasi isegi maailmasõjaaegsetest lahingutest, kuid vaenlane ei saavutanud oma rünnakutega tagajärgi.

*

Tartu rahu tegi verevalamisele lõpu. Diviis jäi endistele seisukohtadele kuni 13. märtsini; peale seda asuti rahulepingus ettenähtud liinil piirivalveteenistusse.

Piiri valvates ja oma ridasid korraldades mööduvad diviisil esimesed rahuaastad. 1923. a. kevadel vabanevad diviisi osad piirivalveteenistuse kohuste täitmise eest, neid üle andes piirivalve jaoskonnale.

Vahepeal on viidud läbi suuremad uuendused meie kaitseväge organisatsiooni ja väljaõppe alal.

Juhid on ühed-teised täienduskursused lõpetanud. Nüüd andub diviis, olles vaba kõrvalistest ülesannetest, täie jõuga kodanikkude ettevalmistamisele kodumaa kaitseks.

Diviisi juhatuse koosseisus on kaheksa aasta kestel olnud mitmedki muudatused. Sõjaaegne diviisiülema kindral Tõnisson lahkus oma kohalt 1921. a., et asuda 3. diviisi etteotsa. Diviisiülemaks saab kindral Heinze, kes kogu vabadussõja võidurikkalt kaasa teinud 1. jalgväerügemendi ülemana ja hiljem tegev olnud 2. diviisi ülema abina.

Staabiülema kohal on teeninud: kindralstaabi kolonel Rink (21. XI. 18. kuni I. III. 19.), kindralstaabi kindral-major Reek (1. 3. 19. kuni 5. 4. 19.), kapten Rotschild (5. 4. 19. — 21. 4. 19.), kolonel Liivak (21. 4. 19. — 13. 6. 21.), kolonel-leitnant Oinas (13. 6. 21. —

I diviisi osad manöövril.

14. 1. 23.), kindralstaabi kolonel-leitnant Parv (14. 1. 23 — 16. 5. 23.), kolonel-leitnant Rüütel (16. 5. 23. — 6. 11. 23.), kindralstaabi kolonel-leitnant Kursk (6. 11. 23. — 6. 2. 25.) ja kindralstaabi kolonel-leitnant Triik (6. 2. 25. kuni käesoleva ajani)

Diviisiülema abideks olid: kindral Unt, kolonel Kurvits ja kolonel Kubbo, praegu — kolonel Marder.

Igäüks neist on püüdnud diviisi võitlusvõimete tõstmiseks anda seda, mis kellelgi paremat

anda oli. Nende ja alluvate juhtide ühise töö tagajärjena näeme diviisi kompaktse üksusena, kes pole unustanud oma lahingmineviku kaunimaid traditsioone ja vaba kodumaa kohal alati uhkelt kõrgel hoida tahab sini-must-valget lippu. Ajaloolisel päeval, nagu seda on 21. november, töötab mees mehele langenud kaasvõitlejate haudade juures — alati auga täita seda oma kohust kodumaa vastu, mille nimel jätsid kangelased oma kallima vara — elu.

—ms—

Vana ja uus Vene.

J. Salminen.

Vene on aegade kestes esinenud Lääne-Euroopa rahvaste teadvuses oma erilise maailmana, kelle olemust on olnud raske mõista. Kuigi ta maateaduslikult kuulub Euroopa mandrile, on ta ühiskondlik, riiklik ja kultuuriline arenemine käinud hoopis teistes jälgedes kui läänemaiste rahvaste vastav areng ja maa on täiesti võõrdunud sest kultuuripiirist, kuhu ta õieti oleks pidanud kuuluma. Tast on moodustunud mingi Euroopa tagamaa, kust tundub puhuvat „otsekui külma tuult“. Hoolimata maa looduslikkudest rikkustest ja rahva ääretust rohkusest on ta kultuurielu kohta võidud öelda: „Kui inimkonna ühisest kultuurisuunast võetaks ära see osa, mille sinna on annud venelased, kaoks sealt ainult — samovar ja kasakapiits“. Ja siis, kui teistes Euroopa riikides riiklik ja ühiskondlik vabadus oli sajanguid vana, valitses Venes veel pärisorjus ja isevalitsus. Ei ole siis ime, et keegi Prantsuse ajaloolane võis tõsta hoiatushüüde: „Euroopa eurooplasile!“ Vene hädaohu vastu.

Tavaliselt on Vene olude erinevuse põhjuseks peetud sajangutepekkust isevalitsust. Mõeldi, et niipea kui Vene rahvas vabaneb sellest arenemist takistavast ikkest, muutuvad olukorrad täiesti ja venelastest saab ühe käeliigutusega Euroopa rahvas. Seepärast Vene revolutsiooni demokraatlikkudes Lääne-Euroopa mais oodatigi ilmse huviga, juba tervitati vaimustusega kõiki neid nähtusi, mis seal tekkis enne 1917. aasta revolutsiooni tsaarivalitsuse kukutamiseks. Kuid need olutsused ja arvamisid põhjenesid valedele eeldustel. Nad ilmutasid Vene ajaloolise arenemise ja rahva loomuse mittetundmist. Venes ei kõlvanud selgi juhtumisel tarvitada Lääne-Euroopa mõõdupuid. Enne kui

võidi aimatagi, pidi ajalugu näitama, et see on tõsi.

Üheksa aastat tagasi langes Venes isevalitsuslik tsarism. Ühes sellega oleks siis pidanud ka kaduma Vene arenemise kõige halvem pidurdaja ja maal pääsema puhuma uued vabamad tuuled. Seepärast on huvitav omavahel võrrelda vana ja uut Venet, kuna viimaksmainitul on selja taga ju ligi kümneaastane olemasolu. See aeg on, tõsi küll, väga lühike ajalooliste järelduste tegemiseks ja veel enam teatavasti revolutsiooni aegadel, kuid teiselt poolt paistab praegune kord Venes üha kindlustuvat, nii et see näib vastavat rahva nõuetele ja tarvetele.

Vene enamlastevalitsus tahab esineda tsaarivalitsuse täielise vastandina. Ta väidab järgivat hoopis teisi valitsemise põhimõtteid tunnustähtedena: vabadust, vendlust ja võrdsust, nagu õigelt proletariaadivalitsuselt sobib oodatagi, mil see nõnda öelda nende eest võideldes on kukutanud eelmise klassivalitsuse. Kas ta on täitnud oma lubadused ja avanud Vene rahvale õnnelikuma tuleviku võimete vabale elustamisele rahva ja kogu inimkonna õnneks. Mõned ta sõpradest ja hingehõimlastest on tahtnud väita, et asi on nii, ja näevad just selles põhjust, miks enamlastevalitsus kõigist ennustustest hoolimata on püsinud nii kaua ja näib üha paranevat. Teised jällegi, ja neid on valdavalt suurem enamus, väidavad kogu revolutsiooni olevat ajaloo suurimaid silmapetteid ja enamlastevalitsuse olevat tsaarivalitsuse otsekohese järje, mis seisab püsti, pidades kinni aastasadu kestnud Vene rahvale sobivast valitsussüsteemist.

Laseme ajalool asja valgustada.

Isevalitsuslik tsarism, mis lõppis 1917.

aasta revolutsiooniga, oli sajanguid vana valitsusesüsteem. See ei olnud siiski Vene rahva oma arenemise tulemus, vaid võõrast algupära. „Esimesed Moskva tsaarid ei pärinud endiste vabade vürstide võimu; nad olid Mongooli khaanide järeltulijad“, ütleb kuulus Vene tundja sir Donald Mackenzie Wallace. Vene tsarism oli siis omalt iseloomult aasialine, moodustunud ta paarisaja-aastase tatariajajärgu ajal, mil

Vabadussõjaaegne Võru kaitseliidu ülem
alamkapten Luiga.

Vene väikesed vürstkonnad olid selle aasia barbarirahva valitsuse all. See aeg jättis Vene rahvasse ja ta oludesse nii sügavad jäljed, et vanasõna ütleb: „Kui venelast kratsid, tuleb tatar esile.“

Tsarismil olid kõik idamaise despotismi tunnused. Üle kõige seisis piiramata võimuga varustatud valitseja. Peeter Suure sõnade järele oli tsaar „isevalitseja, kes ei tarvitse oma tööst anda aru kellelegi kogu maailmas, vaid kel on vägi ja võim valitseda oma riiki ja maid kristliku isandana oma tahtmise ja meelega“. Alamate hing ja ihu oli täiesti tsaari käes ja nad võisid neid surmata ja lasta tappa, kui see neil pähe tuli, nagu seda tegid Joann Julm ja Peeter Suur, ilma et neid oleks piiranud mingi võim. Sellele isevalitsuse põhimõttele ehitas end siis üles tsaristliku Vene õiguslik ja ühiskondlik kord.

Teeksime siiski ülekohut, kui ütleksime, et Venel ei olnud seadusi. Vaevalt on mõnel muul maal olnud nii palju sea-

dusi ja määrusi, kui just seal. Ja nad olid tehtud selleks, et neid ka täidetaks. Kuid neid täideti Vene viisil. Kõigepealt võis tsaar kõige kõrgemal käsul kuulutada maksusetuks ükskõik millise seaduse. Faktiliselt nad siis ei sidunud üldse teda või seda, keda ta tahtis vabastada. Teiseks võisid ministrid „tõlgitseda“ seadusi nii, kuidas see neile näis olevat kõige parem. Kui mingi seaduse tarvitamine mingil üksikjuhtumisel oleks olnud kahjulik isevalitsusele, „tõlgitseti“ seda ja anti ringkirju. Kõige raskemategi kuritegude puhul anti armu, kui ainult süüdlane sai tõendada, et ta toimis poliitilises mõttes riigivõimu heaks. Nii sündis näiteks Plehve ajal kellegi kõrge riigiametnikuga, kes võltsitud tunnistustega oli esiteks pääsnud võimule ja siis seal toiminud vägivaldselt ja kuritegeliselt.

Poliitilisi kuritegusid peeti kõige raskemateks ja vabaduse mõiste sai hoopis teistsuguse tähenduse kui läänemaades. Valitsusel oli alati võimalus saada riiklikke kurjategijaid oma korraldusse ning saata neid ilma kohtuta administratiivsel teel sunnitööle Siberisse määramata aja peale. Sel kombel võidi kodanikuvabadust piirata nii palju kui sooviti ja sunniabinõudega lüüa vähemadki katsed arvustada või kahju teha isevalitsusele.

On loomulik, et valitsus vajab enda kaitseks peale päris sõjaväe ja politsei laiaulatuslikku salakuulajaskonda. Tsaristliku Vene nuuskurkonda peeti kõige paremaks maailmas ja teati teda alatult tarvitavat igasuguseid abinõusid oma sihi heaks. Jutustati kõige inetumaid lugusid ta talitusviisist, et saada riiklikke kurjategijaid oma lõksu ja üles tunnistama. Provokatsioon ja piinamine olid tavalised abinõud, kuigi näiteks viimane viis süüaluste ülekuulamisel oli vormiliselt kaotatud juba a. 1801. Kuulus Vera Sassuliçi lugu juhtus just sellest, et kindral Trepov oli Peetri vanglas peksnud kedagi revolutsionääri.

Vene nuuskurkond oli asutatud juba Joann Julma ajal, kui see valitsuse kõrvale moodustas n. n. opričina. Aleksander II valitsusaja lõpupoolel plaanitati tema heakskiitmisel seski suhtes vabameelseid uuendusi, kuid need jäid kavatsusteks, kui nihilistid ta tapsid. Ja nii säilis peaaegu piiramatu võimuga varustatud sandarmkond kuni 1917. aasta revolutsioonini.

On selge, et niisugustel olukordadel muutub rahva õigusemõiste kõveraks ja seaduse tähendus ja pühadus hävineb.

Petmine ja salakavalus saigi Venes ennekuulmatu ulatuse, nad mürgitasid Vene ühiskonna alt kuni üles. Need olid Vene širookaja naturale (laiale iseloomule) ainult andeksantavad väikesed patud, kuid kuritegu majesteedi vastu, milleks oli niihästi ettevaatamatu sõna kui ka liigutus, oli surmapatt.

Millisteks muutusid siis olud uuel Venemaal?

Nagu mainisime, ütleb enda Vene praegune valitsus olevat endise tsaarivalitsuse täielise vastandi. Pealt näha paistabki valitsusesüsteem olevat niisugune. See tõuseb kui võimas rahvavalitsuse püramiid, kus nõukogu liitub nõukoguga ja komitee komiteega. Ülal tipus on „Üldveneline täide-

korda, kuni jõutakse meelepärasele tulemusele. Nii ongi sest pealtnäha maailma demokraatlikumast valitsussüsteemist moodustunud piiramatu mitmevalitsus, kes jätkab aastasadade traditsioone.

On loomulik, et enamlastevalitsuselgi on tulnud võita vastupanu, sest see muutis ju siiski valitsuse poolehoidjate hulka. Seepärast tuli tal hukata suur hulk isikuid, kes oleksid soovinud Venesse istutada vabameelseid ja demokraatlikke mõtteid. Niisugused olid Vene sotsiaaldemokraadid ja n. n. intelligentsi hulka kuulujad. Neist kõigist vabaneti puhasvenelise terrori teel. Piiramatu mitmevalitsus püstitati samal kombel kui piiramatu ainuvalitsuski Joann III ja Joann IV ajal.

Vägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner Võru jaamas tervitab soomusronglasi pärast Võru vabastamist 1919. Pildil näha enamlaste poolt purustatud Võru raudteejaam.

saatev komitee“, mis taas moodustab „Rahvakomissaride nõukogu“. Nii näib rahva tahe veerevat nõukogust nõukogusse kaugetest küladest ja madalatest majadest Moskva Kremliisse.

Kui siiski lähemalt silmitseda toda masinavärki ja seirata Nõukogude valitsuse korraldusi, muutub see natuke teistsuguseks. Venelased on üsna meistrid maalima Potemkini kulisse.

Demokraatlikkugi valitsussüsteemi võidakse kergesti muuta paberil olevaks teooriaks, vormides sobival kombel ta alust, valimissüsteemi. Nõukogude valitsus näib tõesti selle eest pidavat hoolt, et ainult see „rahvas“, keda valitsus peab oma truuks poolehoidjaks, pääseb valimiskasti juure. Nõukogude Vene valimisseadus oma kitsendavate määrustega elimineeris täiesti opositsiooni ja kui siiski ei saadaks meelepäraseid tulemusi, võidakse valimised tühistada kas täiesti või osaliselt ja nii mitu

Nagu siis kiusati taga ja tapeti uhkeid bojaare, tappis enamlaste valitsuski nii palju vastaseid, et Prantsuse revolutsiooni ohvrite arv moodustab sellest vaid murdosaka. Kes sai, põgenes välismaile. Ja nii kui Joann IV oli abiks ta opričina, nii oli enamlastevalitsuse esimeseks korralduseks „čeka“ asutamine, milline sissesead oma nuuskimis- ja karistustegevusega on jätnud täiesti varju endise tsaariaegse sandarmkonna ja poliitilise politsei.

Niisuguste eelduste põhjal on Nõukogude Vene õiguslik ja ühiskondlik kord arenenud endisest halvemaks. Seadusi ja määrusi antakse hulgakaupa ja kuigi neid püütaksegi veriselt hoida jõus, jäävad nad suuremalt osalt mõjutuks. Poliitilisi kuritegusid karistatakse nüüdki teistest valjumini ja administratiivsel teel, nagu varemgi. Siin-seal pääseb muu maailma kõrvu hädahüüdeid Vene viletsatest vanglastest, kus istub tuhandete kaupa poliitilisi

vange, kes ei ole veel sattunud timukate kätte. Seadus ja vabadus on ikka veel tundmatud mõisted Venemaal.

On iseendastki selge, et Vene rahva õigusemõiste ja moraal ei ole sugugi paranenud enamlaste valitsuse ajal. Hävitades süstemaatiliselt kirikut ja religiooni, hävitavad enamlased Vene ohjeldamatuse viimasegi pideme. Valskus kasvab lopsakalt samas ulatuses kõigis rahvakihtides, kuid sellele on lisaks tulnud veel kohutav sugu-

mente. On üsna harilik nähtus, et tõesti silmapaistvad teadusemehed peavad taganema halvemate, kuid õigeusklike teelt," kirjutab Albert Engström oma Venemaa kogemustest.

Tööstusliku toodangu ja kaubanduse käsi on käinud veel halvemini. Surutud enamlike kudedesse raamidesse, kidunevad nad ja lähevad tagurpidi.

Kui võrrelda endist tsarismi ja praegust bolševismi teineteisega, siis on mär-

Võru kaitseliidu ja III jalaväepolgu organiseerijad. Seisavad (vasakult paremale): Udras, Kasvandik, Künnapuu, Sarnit, Nestra. Istuvad: Hinno, Zirk, Möttus, Rigov, Võrro, Meister.

line kõlvatus, mis ähvardab kogu rahva tuleviku, rikkudes noorsoo kui hingeliselt nii kehaliseltki. Keegi Inglise ajakirjanik kirjutaski kõlblise hirmuga sellest asjast, öeldes, et valitsus õpetab noorsugu prostituerima. Ja vaevalt võib öelda muud valitsuse kohta, kes seadusemäärustega teeb seaduslikuks suguviljahävitamise ja püüab sellele igapidi aidata kaasa.

Sama lugu on olnud kultuurieluga. Poliitiline poomisenöör lämmatab kultuuri tööd, takistades vaba uurimist ja loomingu. „Ainult õigeusklike marksiste sallitakse ja ülikoolidele määratakse vägisi kaela punaseid professoreid õpetama kommunistlikku usutunnistust ning tooma ülikooli õpetajate hulka agitaatorlikke ele-

gata nende valitsemispõhimõtetes selget sarnasust, kuigi ametlik silt on muutunud. Joann Julma ja praeguse nõukogude valitsuse talitusviisid on kahtlemata ühed ja samad. Seepärast ei ole kahtlustki, et praegune valitsussüsteem põhjeneb Vene rahva hingel ja et seda ettevaatlikult arendades samas sihis moodustub Venele vastav valitsussüsteem.

Kuid läänemaine teadvus on ikka veel arusaamatuses Vene mõistatuse ees. Vene ongi kõikide võimaluste maa, kes heidab nalja Lääne järelduste ja eelarvete üle. Kui Lääs aga oleks ka küllalt ettevaatlik tolle vaimlise katkuse suhtes, mis Aasia abil plaanitseb igasuguse kultuuri hävitamist.

(„Hakkapeliitta“.)

Varjude riigis.

Juhan Jaigi romaan.

(Järg.)

4

„Niimoodi kogunes kokku mu sõjavägi. Asusime metsa ääres laiade põldude serval. Oli sügis juba, kuid maa pakkus veel kurvemat pilti kui tavalikult sügisel. Kui sügis madalaltkäiva päikesega, lõõtsuva põhjatuulega või sumbunud udu dega mõjub nukralt, siis too sügis otse väljendas valu igalt poolt. Polnud kadunud veel sakslaste rüüstamiste jäljed. Tih- tipleale külade ahervarred heidutasid sil- ma. Olid hooletusse jäänud põllud, sest sõda oli hävitanud palju mehi. Ning nüüd seisis neistki vähestest hulk koristamata. Niisugune lohutu pilt avanes kõikjal.

Kaua juba olid kestnud sügisvihmad, tol sügisel algasid nad vara. Ning lahingu eelpäevilgi kestis sadu. Kustki teadmata kaugusest, maailma lõpmatusest vaju- sid need otsatud pilveread. On vahel tund- mus, kui vaatled lendavaid pilvi sügistaev- vas, nagu tuleksid need kustki maailma äärest, saadetuna salapärasest jõust. Mis- sugune vaim läkitas neid pilvi katma peat- set lahinguvälja, et nad tõttasid nii pöö- rase hooga, kuid püüdes puistata enesest kõike? Vahel, kui vaikis sadu, siis rahu- tu silm taevalaotuse kauguste all eksides, nägi tuhandeid halle pilvelaineid, mis kord tumenedes, kord halludes rullusid lähe- male. Tahaksin uskuda, et tülles kaugus- test, nad peavad tundma tulevikku. Kuid hüüde peale nad ei peatu, küsijale ei vasta, ahastava hõike järele vaid veelgi kiirenda- vad jooksu, sest vist neilgi, külmil ja elu- tuil, on nii palju tundmusi, et ei söandanud röövida mu saatuse poolt hävinemisele määratud sõjaväelt arglikku lootustki en- ne kurba lõppu.

Nagu ehk tead, oli mul Pala lahinguks kogunud kokku kuustuhat meest, neist suurem hulk hobustel. Selle väe lahinguks kordaseadmine võttis pika aja ja

nõudis suurt hoolt. Päevil enne lahingut tegin kümneid ringkäike laagrites, andes sõduritele ja nende pealikele õpetusi ja pidades teiste pealikutega nõu. Sõjaretkid Riia vastu, samuti ka Leola allaandmine, mille järele ka ise pidin laskma pritsida ennast ristimisveega, mille pärast mui- dugi kui jälgi võõra nõiduse pesin hoolega maha, need juhtumised olid annud mulle võimalust tutvuneda meie vaenlasega. Hakkasin aimama, miks nendel on see mõistmatu edu, milles peitub nende võim. Ning nüüd, kus minu juhatusse alla oli kogunenud kogu eesti rahva sõjajõud, ma võisin nende üle heita võrdlevat pilku.

Mis ma nägin? Nägin kõikide maakon- dade sõjalasi, kelledest paljud olid mulle tuttavad. Vähe oli malevas neid, kes pol- nud veel võtnud osa lahingutest. Paljud kandsid oma ihul sõjahaavade arme. Pal- jud olid teinud läbi raske põgenemistee- konna läbi võõra maa ning paljud tundsid sõja hädaohtlikkust raudrüüstatud rüüt- lite vastu. Kuid nad julgesid veel ikkagi tulla välja, sest polnud veel murdunud lootus ja usk. Kui selgesti mõistsin siis, et meid hoiab ainult meie püsiv lootus ja usk. Kuid kui kauaks jätkub meile seda, see küsimus tõusis ikka ja ikka silmade ette. Lootuse ja usu kindlust ja jõudu ei saa näha silmaga, seda peab kuulama sü- damega, peab aimama tuhandest peenest pisiasjast. Otsisin vastust mu küsimusele.

Mis ma nägin laagrites? Kusagil ei tuntud hirmu vaenlase eest. Selle vastu olid käimas vestlused sõjalugudest, eriti viimastest, kus arutati kõiki tähelepane- kuid, mis keegi oli teinud vaenlase sõjapi- damisviisi üle. See oli üldine jutuaaine. Seda kuulasid teraselt eriti noored, kes olid esmakordselt lahingus. Ning vana- delgi oli tarvis kuulata, sest oli selge, et

„KAITSE KODU!“ tellimiste vastuvõtmine

1927. a. peale on avatud.

Rutake tellimistega.

Iga kaitsellitlane kogugu oma häälekandjale uusi sõpru.

Igaüks, kes saadab talitusele kas 10 poolaasta tellimist või 5 aastatellimist ühes telli- misrahaga, saab hinnata ühe aastakäigu „Kaitse Kodu!“ soovitud kuupäevast alates.

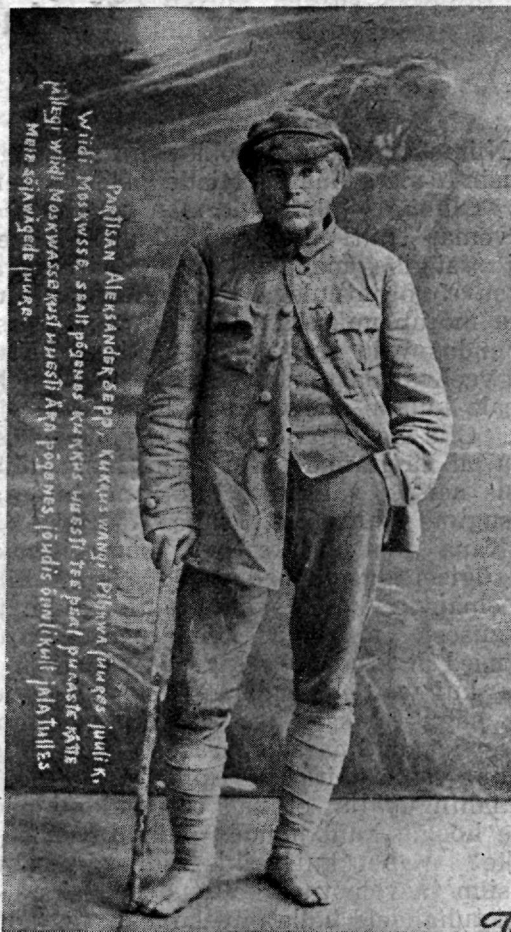
„Kaitse Kodu!“ talitus.

Lipnik Arthur Künnapuu, sõjaaegse 2. ratsarügemendi 2. eskadroni ülem. Suri 19. III. 1919. a. Rõuge all saadud haavadesse. Ülesvõtte vabadussõja algupäevilt.

pea peab töötama kõige rohkem nimelt sõjas. Sõda nõuab väledust ja kavalust rohkem kui miski teine tegevus. Seda tegid mehed — arutasid sõjaviise ja korraldasid relvu.

Mõtlesin: kui seegi kord kaotame, kui laialilõõdud meestehulgad surmahirmust koledate pingutustega pääsnuna valguvad tagasi oma küladesse või peidupaikadesse metsades, kas jääb siis eestlastel veel usku ja lootust? Siia maani tuntud vaenlased tõstsid meestes võitlustahet ja püüdu kangelaslikkusele, kuid kas see vaenlane, see hädaoht ei kergi viimaks mustana hiiglakoletisena kogu rahva mõttevalda, oma kõikehävitava silmavaatega surudes alla kõik, võttes jõu, võttes tahtmise, lüües kogu rahvast meelegeite loidusega, julgusetuse ja rõhutuse ükskõiksusega.

Partisan Aleksander Sepp, kukkus vangi Pihkva juures juuli kuus. Wiidi Moskvasse, saali põgenes kurgu ühesil. Tee peal punaste käte jällegi wiidi Moskvasse kust uuesti ära põgenes, jõudis õnnelikult jala tules meie sõjavägede juure.

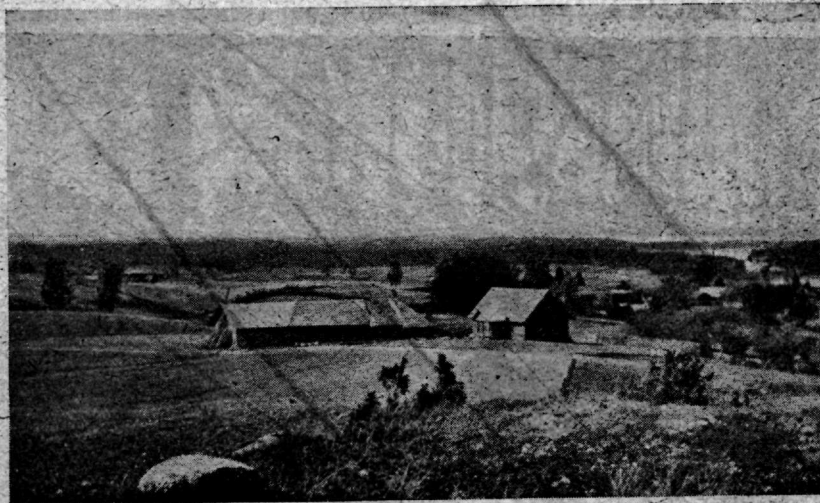
Partisan Aleksander Sepp, kukkus vangi Pihkva juures juulikuul ja wiidi Moskvasse. Sealt põgenes, kukkus uuesti tee peal punaste käte ja jällegi wiidi Moskvasse, kust uuesti ära põgenes ja jõudis õnnelikult jala tules meie sõjavägede juure.

Nii näis see tõesti võivat minna. See suur kuristik, kuhu kaotus lükkaks meid, see oli mulle käegakatsutavalt selge. Ning seegi veel nõudis, et meie täna peame võitma, sest sündmus on juba otsustava tähtsusega.

Ühel hommikul siis saabus teade vaenlase lähenemisest. Selle tõid meile küla inimesed, kes joosnud pakku vaenlase nähtavale ilmumisel. Vaenlase saabumine oli siis vaid tundide küsimus.

Et teatavasti vaenlane oli väga suurearvuline ja et meilgi oli koos rohke arv mehi, siis ei saanud kogu tegevust juhtida üksi. Jagasin maleva kolmeks, ise jäädes juhtima keskele, kuna mõlemale tiivale jäid juhtima teised lugupeetud vanemad. Nii ootasime vaenlast.

Väljasaadetud vahimehed tõid peagi

Vaade Kasaritsa mägedelt Võru peale, kus seisis sõjapäevil enamlaste patareid.

teate vaenlase silmapiirile ilmumisest. Ootasime neid paigal. Sõdurite ärevad silmad otsisid juba vaenlase nähtavale ilmumist.

Siis nägime juba neid — kolm raudriides ratsanikku ilmusid metsast väljale. Nähes meid, jäid seisatama. Hoides kätt silma ees, silmitsesid meid kaugelt. Siis lasid kuulda oma arusaamatut sõjahüüdu. Vehkisid meie poole ähvardavalt relvadega.

Olin pannud tähele oma mehi ja sakslasi võideldes. Kuidas erines nende hingelugi. Kui meie sõdur sõdis kas sissetunginud vaenlase vastu või selle tagasitõukumiseks vaenlase maal, siis olid need nagu vajadusest esile kerkinud sõjad ning lahingutes tapeldi vahvalt vaid enesekaitseks või tarvilikuks kättetasumiseks. Seal juures hindasime vaenlast nagu vaenlane meidki. Kuid sakslaste juures tuli esile kõige muu juures veel hävitamistung, surmaviha, kirk tappa nii palju kui keegi tappa jõuab. Ning sellest vihast süttinud olid juba needki nähtavale ilmunud ratsanikud, kui saatsid meie ridade poole verejanulisi viharöögatusi. Otsekui turtsusid oma hobuste seljas, nagu paisuks neist laiaili nägemata kiirtena loomalik hävitamiskirg.

Kaugelt kuuldus mürisev vaenlase lähenemine. Juba meilgi oli teada, et on käes kohtamine. See tuli kui oie sealt läbi metsa. Üksikute kisenduste pikalt ja laiailt kuulduv värin paisus vihaseks häältemereks. Nii vaenlased võtsid endale sõjahoogu. Meiegi poolt tehti sedasama. Tärastati terariistadega kilpidele, kuuldu-

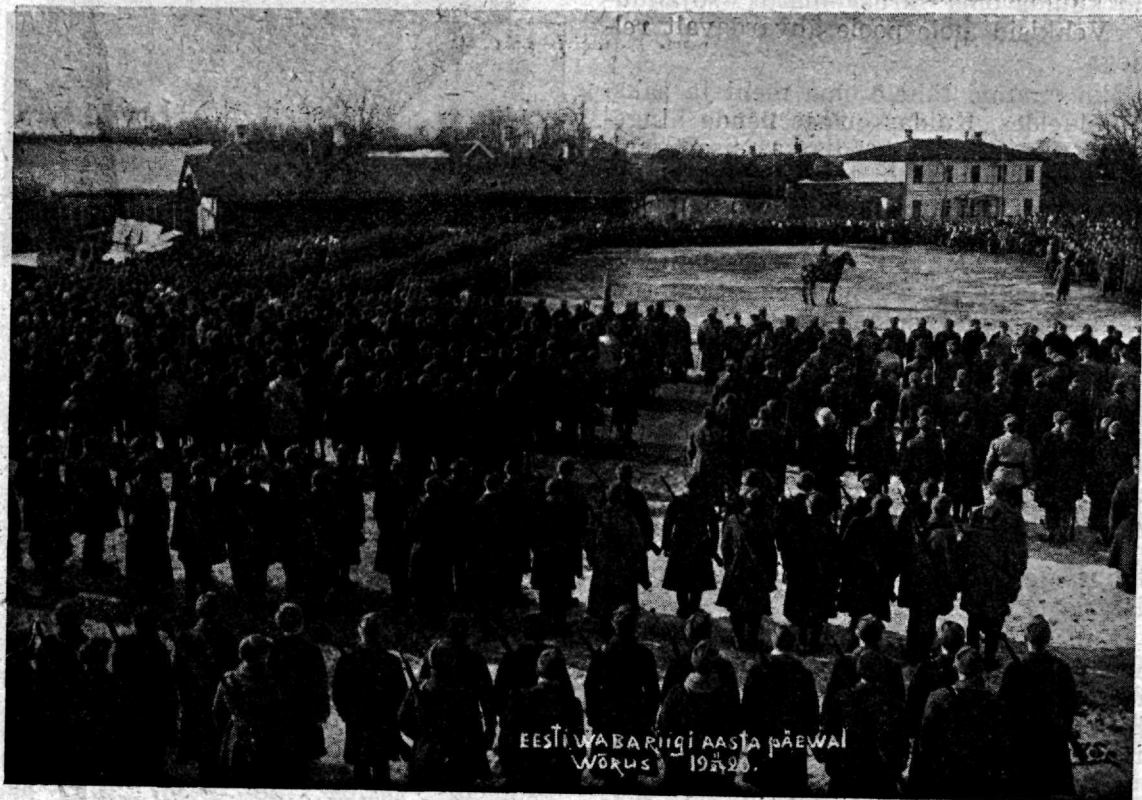
sid laiailt rindelt sõjahüüed, mis kuuldusid nagu otsiks nad omade vastuhüüdu pimedusest, olgugi, et oli päev. See oli see sõnadeta sõdurite lahingukõne, kus vaid häälekõla ütleb kõik, kus kõrv on tuhatkordselt vastuvõtlikum, lugeses hüüust kõik, mis lahingus vaja oma vahel kin-

Vana ja noor kaitseliitlane.

Võru kaitseliidu aastapäev 16. nov. 1919. a.

EESTI VABARIIGI AASTA PÄEVAL
VÕRUS 1920.

Eesti Vabariigi aastapäeval Võrus 24. veebruaril 1920.

nitada, kõik, mille pärast sõditakse, kuidas peab lööma, kus lüüakse ja mida löök on saavutanud.

Vaenlased olid juba kõik ilmunud nähtavale. Muidugi ei näinud meie neid ratsamehi, kelle sakslased olid pannud tagavaraks ning kes astusid tegevusse lahingu lõpul.

Nii siis — neil on raudrüütlid keskel, liivlased ja lätlased külgedel. Arvatavasti sihivad siis pealöögi keskele. Tuleb siis sõdida ja pidada vastu kogu mehisusega.

lüüa läbi meie ridadest. Kuid juba ulatusse jõudes peatas neid meie viskodade rahe, mis surmas või vigastas nii mõnegi hobuse ja mehe ning mis tõi segaduse nende ritta. Kuid sellest nad said ruttu üle. Meiegi olime liginenud neile ning nüüd algas see vihane raumine.

Märkasin kohe, et lugu on raskem kui kunagi enne. Liivlaste ja lätlaste abiväed võimaldasid rüütlitele tulla liig tihedalt meie peale. Nad liikusid nagu raudmüürina meie vahele. Tabada võisime neid

Võro kaitseliit 1919. a.

Vaenlaste leeris kuulus pappide laul. Seal nad siis vististi palusid oma jumalat. Meilgi oli seda tehtud enne sõjateekonrale asumist kõigil hiiemägedel ning meeste äraolekul tehti seda nüüdki kõikides maakondades, paluti Taaralt õnnistust võiduks.

Siis liigahtus vaenlaste vägi.

Raudrüütlid keskpaigas liikusid ette kiiluna, et tõmmata rohkem meie jõude enda peale, et seeläbi argadel liivlastel ja lätlastel oleks kergem ja et nad ei pistaks põgenema. Need ju mitu korda jätsid oma isanda naha meie kätte tulle. Nüüdki selles kartuses nad olid pandud ärärtele, kuna pealahing pidi arenema keskel.

Sammu astusid nende hobused. Nagu järele mõeldes või meid silmiti hoolega hinnates liginetid nad.

Siis lähedale jõudes algas nende kärerikas tormijooks. Sõjahobuste kiirelt joostes tahtsid nad kas või ühe hoobiga

ainult eest, kuid sealt kaitsis neid raudriie, mille vastu meie relvad olid abitud. Ainuke võimalus nende mahalöömiseks oli, kui tappa enne hobune — jalameheks jäinud löimegi maha küllalt. Kuid seda kõike tegime kaitses endid nende piikide ja pikkade mõõkade eest. See häda oli aga väga suur, sest iga silmapilguga suurenes selle ohvrite arv. Hulljulged kallaletungid meie poolt tõid tagajärgi, kuid oma kaotused olid ikkagi suuremad ning märkasin ka, et vaenlased kord-korralt ikka sügavemale sisse murravad. Kuid pole eestlased ialgi veel enne ega pärast sõdinud nii vaprast kui siis. Sõjahüüdude taevateni kostvas mürinas heitlesid mehed igatüki kümne eest. Esialgsest lahingukohmetusest saimegi jagu ning algas üksmeelne surmapõlgav surumine. Vaenlase edasitungimine jäi seisma. Kuid siis sündis see õnnetus, mis sai saatuslikuks kogu lahingule ja minule. (Järgneb.)

Saksa okupatsioonist Eestis.

Saksa okupatsioon Eestis kestis 26. veebruarist 10. novembrini 1918. See võrdlemisi lühike aeg, kaheksa ja pool kuud, oli Eesti rahvale rüsumamiseks aegjärele, missugune rikastas Eesti kurba ajalugu uue musta leheküljega. Selle aja kestes hingitses Eesti rahvas, nii ütelda, kätestjalust seotuna umbkotis. Saksa okupatsioon tundus seda raskemana, et parajasti enne okupatsiooni Eesti rahvas pika teiste rahvaste valituse all olemise järele suutis asuda suurte lootustega uuesti oma riigi korraldamisele, mille aga okupatsioon otsekohe lämmatas. Sellest väljakannatamata raskest suvest olgu siinkohal kaheksa aastat hiljem esitatud lühike ülevaade.

Mis tähendab „okupatsioon“? Okupatsioon on teatavasti nähtus, kus mõne riigi sõjavägi ajutiselt võtab osa või kogu võõra riigi maa-ala oma alla, pannes seal maksma oma sõjaväelise politsei-administratiiv valitsuse, kuid jättes oma kohale kohaliku maa kõrgema riigi- ja tsiviilvalitsuse organid, missuguste tegevuse kokkukõlastab nii, et nad ei saaks töötada risti vastu. Lühidalt, okupatsioon on maa ajutine valitsemine võõra riigi sõjavägede poolt, vallutaja riigi huvides. Et okupeerijad väed võõral maal tegutsevad oma riigi huvides, missugused huvid enamasti alati lähevad lahku okupeeritud maa elanikkude huvidest, siis on arusaadav, miks üldiselt okupatsioon maa elanikkudele ei saa olla eriti meelepärane ega kerge. Võrdluseks olgu siiski nimetatud Eesti okupatsiooni Põhja-Läti maal 1919. aasta suvel, mille võtsid ette Eesti väed seks, et kergendada edukat võitlust Venemaa vastu. Aga ometi mäletavad lätlased tänu-tundega Eesti okupatsiooni. Ja seda seepärast, et kuigi Eesti väed vallutasid Põhja-Läti oma riigi huvides, siiski tehti seda ühelajal ka Läti rahva huvides, mis seisis selles, et aidati lätlastel vabastada osa nende maad võõrastest vägedest ning aidati organiseerida nende oma väge. Saksa okupatsioon Eestis 1918. a. suvel aga oli hoopis vastand sellele, mis oli Eesti okupatsioon Põhja-Lätis 1919. a. suvel.

Saksa okupatsiooni raskustest arusaamiseks tuleb panna tähele kolme peategurit, mis põhjustasid selle.

Esiteks oli sakslaste kavas Eesti liita jäädavalt Saksa riigi külge. Seks tagandasid sakslased kohaliku valitsuse ühes kõigi omavalitsuse organitega täieliselt; veel rohkem, nad seadsid igale poole tagandatud valitsuse ja omavalitsuse asutustesse ja võtsid endile nõuandjais, kohalikkude olude tundjaina, eestlaste ajaloolised vihaenlased, türannilised Balti-Saksa mõisnikud. Teiseks hakkasid okupeerijad ajama siin äärmiselt ägedat ümberrahvastamispoliitikat. Seks sul-

gesid nad armuult kõik Eesti rahvusliku vaimu avalduse vahendid: ajakirjanduse, seltsid, koolid j. n. e., ning algasid kavakindlalt avaliku arvamise võltsimist Eesti rahvuslike huvid kahjuks ja eestimeelsete haritlaste tagakiusamist. Ümberrahvastamispoliitikal pidi panema krooni pähe sakslaste koloniseerimispoliitika, mille järele huviosaliste arvamise põhjal Eesti rahvast paari-kolme põlve pärast enam poleks olnud olemasolevate hulgas siin päikese all. Kolmandaks, sakslased kurnasid välja oma rekvizitsioonidega ja röövmajapidamise harrastamisega meie maa ja linnade majapidamised ning tööstuse seevõrra, et need olid kõik lühikese aja jookul pühendatud surmale. Kõige selle taga peitus paljutähendav mõte: uinutada eestlasi vaimiliselt ja majanduslikult Balti-Saksa rüppe surmaunne...

Vaatleme lühidalt okupatsiooni eelsündmusi niipalju, kui võrra nad vahetult suhtuvad okupatsiooniga, ja seejärel okupatsiooni käiku.

Nagu meil kõigil veel hästi meeles, moodustas Eesti enesest, kuni Vene suure revolutsioonini 1917. a., õiguslikult ja tegelisel Vene riigi lahutamatu osa, milleks ta sai 1710. aastal Uuslinna rahulepingu põhjal. Selle ajani, s. t. 1917. a. revolutsioonini, polnud Eesti rahval mingisugust poliitilist ega majanduslikku iseseisvust, vaid Eesti rahvas kandis kõiki kohuseid Vene riigi vastu samal alusel nagu Vene rahvas, kuigi temal õigused, iseäranis rahvuskultuurilisel alal, olid tunduvalt vähemad Vene pärisrahva õigustest. Otsekohe valitses Eesti rahva üle küll tegelikult Balti aadel, sest tema oskas vene keisri-valitsuselt pressida välja oma keskaegsed eesõigused, mille järele kohalik valitsuse ja omavalitsuse võim tegelisel püsis nende käes, ja sel kombel mõnetuhandepealine Balti aadel ajas miljonilise Eesti rahva nimel asju ja käis keskvalitsusega läbi oma kildkonna huvides. Oukõrda ei muutnud palju ka see asjaolu, et kohapealseid kõrgemaid ametnikke oli Vene rahvusest, sest ka need tegutsesid ikka rohkem käsi-käes „kõrgema“ seisusega, mõisnikkudega, kui eestlastega. Seega on õiglase ütetus, et Eesti rahvas esines oma maal mitte peremehena, vaid sulasena. Kui 1917. a. revolutsiooni järelduel Venemaal hakkasid puhuma lahedamad tuuled, siis asus loomulikult Eesti rahvas poliitilisele enesekorraldamisele, et 700-aastase sulaseelu järele ometi jälle ükskord ise oma maal hakata ajama asju. Seda tähele pannes taipas ka Balti aadel kohe, et sedaviisi tema kurikuulsad eesõigused põhjani oleksid löödud kõikuma. Vanemast ajaloost teame, et Balti aadel on mitmel korral meie maad mänginud alatu äraandmise

teel ühe riigi käest teise kätte, sedamööda, misugune riik kinnitas temale suuremad eesõigused. Viimast kord, 200 aasta eest, deklareerisid mõisnikud oma truudust Vene tsaarile, kes nende soovid ja nõuded kinnitas nii, nagu nad ise tahtnud. Kuni Balti aadel Eestis mängis peremehe osa, s. t. kasutas oma eesõigusi takistamatult, seni jäi ta näiliselt ka Vene tsaarivalitsusele, resp. riigivalitsusele, truuks. Kuid kui nende omavoli koha peal kas või olude sunnilgi mõnes suhtes hakati piirama, siis pöördusid ka nende igatsevad piilgud Saksamaa poole, et sealtpoolt oma keskaegsete eesõiguste püüetele saada tuge, sest Saksamaa on ju Balti aadli emamaa, kustpoolt aadel oma püüetele alati on leidnud moraalset ja ainelist toetust, sest „veri on paksem kui vesi“. Kuna saladiplomaatial ja sellest väljakasvanud n. n. tagatrepi poliitikal oli rohkem pinda sõnavabaduseta isevalitsuslikes riikides, siis said ka kohaliku aadli liikmed, kes olid iseäranis tugevad tagatrepi-poliitikas, kuid muidu aktiivses tege-

teada. Oli ette näha, et Vene väe lagunemine jõuab lühikese aja kestes niikaugele, et Saksa väed võivad väikese liigutusega pühkida eest selle väe riismed ja vallutada Eesti. Samuti oli ette näha, et Eesti loomuliku arenemise võimalused on Saksa võimu all otsekohe suletud. Seepärast kaldus Eesti avalik arvamine juba 1917. aasta novembrist saadik, mil valitsusvõim koha pealt tegelikult läks meile vaenulikkude Vene enamlaste kätte, üksmeelselt selle poole, et Eesti tuleks iseseisvaks kuulutamise teel viia erapooletu riigi tingimustesse ja seeläbi pääseda okupatsioonist. Kuna aga Eesti ägas tol ajal Vene enamlaste hirmuvalitsuse all, kes jagades Suurvene imperialistlikke püüdeid, ei tahtnud teadagi Eesti lahkumisest Vene riigi küljest, ja et nendelt tehtavate takistuste ja propaganda tõttu Eesti rahvuslike sõjavägede organiseerimine oli väga raske, siis oli esialgu võimatu kuulutada välja Eesti iseseisvust. Kuid kui 1918. aasta algul demoraliseerunud ja korratumalt ta-

Kaitseliiduga peab sammuma kaasa kogu rahvas. Kaitseliitlased, kandke hoolt, et kõikide kõrva ulatuks kaitseliidu elav sõna; et kõik loeksid „Kaitse Kodu!“

vuses nõrgad, Vene keisrikoja juures kõrgeid ja mõjuvaid kochti, kust neil oma tuntud anupojapoliitika abil oli võimalik kaitsta oma eesõigusi. Niiviisi oli Balti aadlil oma huvide kaitse automaatselt kindlustatud kuni Vene keisrivalitsuse kukutamiseni.

Vene keisrivalitsuse lõppemisega likvideeriti seisuslikud valitsusasutused, nende hulgas ka meie maa kõrgemad nõuande-asutused, Eesti- ja Liivimaa mõisnikkude maapäevad, missuguste funktsioonid läksid üle seaduslikus korras demokraatlikul alusel terve rahva poolt valitud Eesti Maapäeva kätte. Vene revolutsiooni lahtipuhkemisel seadis aadel otsekohe oma lipukirjaks Eesti liitmise Saksamaa külge. Olud nende püüetele muutusid revolutsiooni arenedes päev-päevalt soodsamaks. Saksamaal püsis endiselt monarkistlik riigikord, mis aadlile vastuvõetav. Saksa diplomaatidel ja väejuhtidel oma ilmapõitmise tuhinas oli ammu eesmärk Baltimaid liita Saksa külge. Vene bolševikkude kihutuse mõjul nõrgestatud ja iseenesest juba moraalset langenuid Vene sõjavägi lagunes, mispärast talle Saksa väe edasitungimiseks takistuste tegemine hakkas käima üle jõu.

Seesugused sakslaste ja baltlaste ühispuited olid ka Eesti poliitikategelastel selgesti

ganevate Vene sõjaväe jäänuste rüüstamised ja metsikud röövimised ning tapmised maal muutusid väljakannatamatuks, siis kukutasid Eesti rahvuslikud väed 19.—23. veebruarini kõigis Eesti linnades enamlaste valitsuse, ja Eesti rahvuslike väeosade ja kaitseliidu kaitsele kuulutati 24. veebruaril Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, rippumatuks ja erapooletuks. Esimene Ajutine Valitsus astus kokku järgmises koosseisus: pea- ja siseminister Konstantin Päts, kohtuminister Jüri Vilms, sõjaminister kindral Andreas Larka, välisminister Jaan Poska, rahaminister Juhan Kukk, põllutööminister dr. Jaan Raamot, teedeminister insener Ferdinand Peterson, töö- ja hoolekandeminister Villem Maasik, haridusminister prof. Peeter Põld. Segaste päevade ja valitsusasutuste organiseerimatuse tõttu anti tegelik valitsusvõim laialiste volitustega Eesti päästekomitee kätte, mis seisis koos kolmest liikmest: Konstantin Päts, Jüri Vilms ja dr. Konstantin Konik. Linnades ja maal asusid kõikjal uuesti ametisse enamlaste poolt ajutiselt tagandatud Eesti demokraatlikud omavalitsuse asutused. Eestile lootusküllane päike oli tõusnud.

Aga samal ajal ligines läänest must kõuepilt Teutoni militarismi raudrusika näol. Saksa väed liikusid Eestimaale, rutates maa vallutamise

sega. Nende sissetungimise laadi kirjeldatakse ligemalt H. Kruus'i raamatus „Saksa okupatsioon Eestis“, lhk. 16.—29. Juba 25. veebruaril õhtul langes vabariigi pealinn, Tallinn, ühes ammutamata rikkusega Saksa vägede kätte, ja seega osutuski Ajutise Valitsuse tegevus katkestatuks. Kuigi Saksa väejuhatusel oli väga hästi teada, et nad tulid siia mitte kui Vene riigi osa maapinnale, vaid kui iseseisva erapooletu Eesti vabariigi maale, siiski seada enam veel ei võtnud nad Eesti valitsuse saatkondi jutulegi, andes seega avameelselt mõista, et nad ei arvesta Eesti iseseisvusega, kus mitte baltlased peremehed ei ole. Juba esimesest okupatsiooni-päevast peale ajasid nad asju ainult kohaliku aadli kaudu, kel polnud ometi õiguslikult ega moraalselt mingisugust alust rääkida maa nimel. Eesti Ajutine Valitsus tuges rahvusvahelistele seadustele lootis, et see on ajutine arusaamatus, mis võis tekkida sellest, et sõjamehed ei ole kõigiti informeeritud poliitilistest sündmustest, ja mis laheneb kohe otsekohe, kui lõpevad sõjalised operatsioonid. Ka Eesti seltskond, olles teadlik sakslaste kui kultuurrahva lepingutepidamisest, püsis esialgu arvamisel, et sakslased avitavad Bresti rahulepingu p. 6. põhjal puhastada maa enamlaste röövsalkadest ja asuvad siis Ajutise Valitsusega kontaktis kohaliku riigivõimu kindlustamisele ning püsisid maal seni kuni siin on kord niivõrra tugev, et Venemaa poolt ei ole karta hädadohtu, s. t. kui mobiliseeritakse Eesti kaitseväge, kes võtab riigikaitse enda peale, j. n. e. Aga juba paari päeva pärast keelasid sakslased „Eesti Ajutise Valitsuse“ nimetust ametlikult ja eraviisil tarvitada, seletades, et sellist ei ole olemaski. Niiviisi oli Ajutine Valitsus kerge vaevala kukutatud. Nüüd hakkasid sakslased pidama jahti üksikute valitsuse liigete ja teiste Eesti avalikkude tegelaste peale, asuda samuti

ka rahva poolt demokraatlikul alusel valitud omavalitsusasutuste likvideerimisele (maakonna-valitsused, linnavalitsused, vallavalitsused j.n.e.). Ajutine Valitsus asus „põranda alla“. Ja nüüd algas õudne okupatsiooniaeg. Ei saa siinkohal jätta tähelepanu juhtimata ühele asjaolule, mis aitas Ajutise Valitsuse kukutamist nii kiiresti. Nimelt kuulutasid võimulolevad enamlased enne kukutamist 27./28. jaanuaril (9./10. veebr.) kõik Balti mõisnikud linnupriiks, s. t. et igaüks ja igal ajal tohtis neid võtta kinni ja hukata. Et oma sugurahvast Baltimaal päästa metsikut veresaunast, seks oli sakslastel põhjust rutata maa vallutamisele. Kuna aga niiviisi Saksa sõjaväed väga kiiresti edasi tungides vallutasid Ajutise Valitsuse asukohta, Tallinna, juba teisel päeval pärast valitsuse tegevusseasumist, siis ei jõudnud valitsus veel seevõrra organiseeruda, et tema oleks ka väliselt võinud avaldada seda stabiilsuse muljet, millega Saksa väeülemus oleks olnud sunnitud arvestama.

Omavalitsuse asutuste hävitustöö kergendamiseks panid sakslased ajaviitmata maksma ajalehtede ilmumise, koosolekute pidamise ja liikumise keelu ning kõige karedama efakirjade tseenseerimise. Kaotades ajakirjanduse oli rahvas eraldatud muust ilmast, seisukorra selgitamise võimalused olid kadunud ning ka omavaheline läbikäimine katkestatud. Kohalikkude vabaltilmuvate Saksa ajalehtede hõiskamisel aga ei olnud piiri, et ometi ükskord olevat vägevat Saksa väed teinud mõistliku lõpu rumalale lorile iseseisvuse üle. Samuti ei väsinud valimata sõnadega jumaldamas kohalik Saksa ja kadakasaksa seltskond „päästjaid“ ja nende korraldusi. Nendegi väheste Eesti väeosade olemasolu, mis oli jõutud enamlaste takistusest hoolimata organiseerida, tehti võimatuks ja demobiliseeriti. Linnavalitsused, milledes ennem oli olnud Saksa rah-

„Kaitse Kodu!“ on kõige suurema lugejate arvuga ja kõige laialisematesse rahva hulkadesse tungiv ajakiri Eestis.

Iga teadlik eestlane loeb „Kaitse Kodu!“.

Ainult need kodud, kus leidub lugemiseks „Kaitse Kodu!“, omavad kultuurilise ilme.

Ärid, kes kuulutavad „Kaitse Kodu's!“, on võitnud omale suure hulga alalisi ärisõpru, sest kaitselehtlased ostavad ainult neist äridest, kes kuulutavad „Kaitse Kodu's!“.

Sellega on „Kaitse Kodu!“ kõige kasulikum kuulutamiskoht ettevõtetele ja äridele.

vusest enamuse, kutsuti kokku ja lasti asuda tööle, kuna aga teistes linnades, kus eestlastel enamuse, määrati lihtsalt kohalikkudest sakslastest ja kadakasakslastest linnavalitsus. Asjaajamise keeleks sai kõikjal Saksa keel. Maakonnavalitsusi, kus igalpool eestlased, sunniti katkestama tegevust ja minema laiali. Maakonnavalitsustest pidas viimasena koosolekut Järva maakonnavalitsus, kes veel enne laialisaatmist suutis avaldada protesti sarnase rahvusvaheliste seaduste jämeda rikkumise vastu. Isegi vallavalitsused likvideeriti kohati ja nende asemele säeti sisse mõisnikkude meelepärase 1866. a. kaotatud valdavalitsuse kord. Kui mõni Eesti ajaleht ilmutamiseks luba sai, siis sunniti seal avaldama sakslastele kasulikku, kuid Eesti riiklust ja rahvust diskrediteeriva sisuga propagandamaterjali, millel polnud midagi ühist Eesti avaliku arvamise, kuid missugust materjali Saksa lehed oma lugejatele tsiteerisid kui Eesti avalikku arvamist. Seepärast ajalehed, mitte soovides nii jämedalt võltsida oma rahva arvamist, olid sunnitud oma ilmumise jätkama seisima.

Mõisnikkude maapäevad Riias ja Tallinnas kel, nagu eespool nimetatud, rahvusvaheliste seaduste järele olemasoluks puudus alus, pöördusid kogu maa rahva nimel avalikult Saksa keisri poole, et Eestimaa ühendada Saksamaaga. Saksa väejuhatuse püüdis sellele palvele muretseda Saksa rahva ja ka välisilma ees rohkem laialiste kohalike rahvahulkade soovi värvingut. Teades aga, et Eesti rahvas oma tervikus ei mõtle iialgi pooldada sarnast soovi, sest on ennast kuulutanud iseseisvaks rippumatuks riigiks, andis väejuhatuse mõisnikkudele võimaluse panna toime suurejoonelist rahva soovi võltsimist allkirjade kogumise teel. Maanurkades, kus rahvas madalamal haridusjärjel, nagu Läänemaal, läkski korda sakste käsilastel mõisnikkudel, pastoritel ja saksasoost tohtritel mitmesuguste kõrvaliste ettekäanete all ja koguni ähvarduste abil saada kokku võrdlemisi suur arv hääli. Kuigi need allkirjad olid rahvalt sõna otsesemas mõttes välja petatud või pressitud igasuguste mittepoliitiliste ettekäanete kaudu, ometi hõiskasid sakslased oma ajalehtedes, et allakirjutajad olevat ise avaldanud palvet Eesti ühendamiseks Saksa valitsuse alla. Kui siiski aru saadi, et niiviisi Eesti liitmine Saksa alla on seotud paljude raskustega kohaliku rahva kategoorilise vastuseisimise tõttu, siis loodeti seda hakata teostama järk-järgult, sedamööda, kuidas koloniseerimise ja kõige jämedama ümberrahvastamise kaudu jõutakse uinutada eestlaste iseteadvust. Esimesena sammuna see suunas otsustasid Riia ja Tallinna mõisnikkude maapäevad hakata looma end Eesti, Liivi ja Kuura kubermangudest, kus asuvad eestlased ja lätlased, ühist „Balti hertsogiriiki“, kus muidugi jäme ots oleks nende käes, „riigi“ eesotsas seisaks Saksamaalt kutsutud hertsog. Et selleks

ka kohaliku rahva seast vormilikkude toetust saada, seks pandi jälle toime übe võltsimine. Nimelt käsutati kiires korras vallavanemad Tallinna ja Riiga mõisnikkude maapäevadele ning pandi neile ette hääletada kaasa Eestimaa lahtitulemiseks Venemaast ja liitmiseks Saksamaa külge. Kui vallavanemad seletasid, et Eesti juba Venest lahti lõõnud, ja Saksa külge liitmist vallavanemad seaduse järele otsustama ei ole õigustatud, liiati kui nad kiire kokkukäsitamise pärast ei saanud aega ka rahva soovi järele kuulata, siis püüdsid mõisnikud meelkuste ja ähvarduste abil tõendada vallavanematele ja neid viia veendumusele, et nad olevat igapidi õigustatud kaasa hääletama. Kõigest hoolimata ei läinud mõisnikkudel korda vallavanemaid teha rahva äraandjaks, ja vallavanemad lahkusid hääletamata koosolekult. Siis otsustasid mõisnikud ise „ühel häälel paluda ühendada Saksamaa külge Baltimaad“, missugune palve esitati muidugi Saksa keisrile „maa ja rahva nimel“, kui kõigi seisuste poolt valitud rahvaesitusele kunagi.

Kui hertsogiriigi ehitamistöö niiviisi oleks edenenud, siis oli baltlastel ka juba koloniseerimise plaan valmis. Seks oleksid Balti mõisnikud annud tasuta ühe kolmandiku ja väikese tasu eest teise osa oma maist Saksa riigile. Saksa riik pidi siis Saksamaalt sisse vedama siia rohkem sakslasi kui eestlasi ja lätlasi kokku. Need odavasti maad saanud kolonistid oleksid olnud siis esialgsed truud sakslaste poolehoidjad, kellega loodeti eestlasi ruttu sulatada kokku. Niiviisi oleks sakslastel olnud kohapeal varsti rahva enamuse poolehoid. Ka eestlaste seas, peame häbiks tunnustama, oli rahvustunne baltlaste ägeda kihutuse ning poliitilise olukorra kiuste viimase võimaluseni madal. Ümberrahvastumine sakslasteks oli hoogsalt käimas, nii et haruldaseks kipus jääma intelligent Eesti perekond, kus koduseks keeleks Eesti keel — ikka Saksa keele rääkimist kodus ja avalikus kohtades peeti intelligentuse tunnuseks. See oli kadakasaksluse õitseage. Praegugi on see nähtus alles seevõrra silmatorkav, et palju aastaid kulub selleni, mil meil saksastamise protsessi võiks lugeda lõppevaks. Pole ime siis, kui baltlased lootsid 1918. aastal Eesti ja Läti rahvastest teha lühikese aja jooksul „puhasverd Balti sakslasi“.

Saksa okkupatsioonigaegist rekvisitsioonipoliitikat on nimetatud riisumispoliitikaks ja seda küll vist täitsa õiglaselt, sest see vabrikute ja töökodade sisseseadete, põllumeestelt viimase seemne ja toidujäänuste väljavedamine tuletas kõrvaltvaatajalegi meele riisumist. Ainult rekvisitsiooni nimetuse all toimetati seda maa kõrveksmuutmist. Maa vallutamise juures langesid sakslaste kätte kõigepealt rikkalikud Vene intendantuuri- ja relvade ning laskemoonalaod, mis oli Eesti vabariigi omandus. Peale selle vabrikute sisseseaded, masinad, tooresmaterjal jne.

Järk-järgult likvideerisid sakslased vabrikutes töö ning vedasid välja vabrikutesse kokkukogutud valmis- ja toormaterjali. Vähe sellest, ka vabrikute paremad masinad ja tööriistad venisid voo-ride viisi Saksamaale. Kõige kurvemaks muutus siiski olukord põllumeestele maal ja vabrikutööliste linnas, kuid sahkerdajatele alles algas kuldne põli. Omamaal produtseeritavad ained rekvireeriti poolmuidu ja veeti Saksamaale (või, kohupiim, munad, liha, pekk, põllusaadused jne.), asemele aga suhkrut, soola, rauda, sütt, petrooleumi, tööriistu j. m. ei toodud. Kõige sellise laastamise järeltõusena astus maa vastu tõsisele näljale, kuna tööpuudus vabrikute ja tehaste sulgemise pärast muutus väljakannatamatuks. Sügisepoole, kui inimeste protestihääled toiduainete väljaveo vastu muutusid valjumaks, hakati igasuguste pettuste ja meelituste abil võtma kokku maainimestelt põllusaadusi, ettekäände all, nagu läheks see linnainimeste varustamiseks. Tegelikult aga voorisid samal ajal terved rongid vilja ja kartuleid Saksamaale, kuna linna tootluslades tühjus vastu haigutas ning linnainimesed hirmuga mõtlesid kätte jõudva talve peale, selge teadmisega, et nälg sõna otsekohesemas mõttes on möödapääsmatu.

Lõppes luupainajaline okupatsioon novembri keskel, kui liitlaste (Inglise ja Prantsuse) väed lääne rindel murdsid Saksa sõjaväe ning

Saksa sundisid loobuma maadeahntsustest. Kui nüüd seni sakslaste poolt tagakiusatud Eesti Aju-tine Valitsus põranda alt võis tulla välja oma vägivaldselt katkestatud tööd jätkama ja paljaks-riisutud rahvaga sissetungivate Vene vägede vastu hakkas organiseerima, siis püüdsid sakslased oma viimast kokkuriisutud kraami ja meie maalt sõjasaagina saadud kraami ning sõja-varustust viimase kaltsuni vedada välja, ja mida võimatu kaasa vedada, selle hävitasid ära, ilma et nad meie palvete peale oleksid nõus olnud kas või mõne padrunigi vabatahtlikult andma. Selle järele lahkusid nad siit, jättes rahva paljaste kätega saatuse hoole. Okupatsioonialgal algatud Balti hertsogiriigi ülesehitamistööd jätkasid sakslased baltlaste eestvõttel siiski edasi. Kui Eesti rahvas oma üleöö sünnitatud kaitseväge-ade abil oma maa sissetunginud Vene vägedest pu- hastas, siis tungisid tagurlike Saksa ja Balti parunite palgalised väed 1919. aasta kesksuvel meie vägedele seljatagant kallale, püüdes meie maad uuesti vallutada, kuid Võnnu ja Riia all löid meie väed nende otsustava hooibi, millest nad enam ei toibunud. Praegu kestab küll Balti parunite poolt välisriikides veel eestivastane poliitika, mis avaldub rohkem jõuetuis sõmuartik- lites ajalehtedes meie paremate püüete vastu kui mingisuguse kavakindla poliitikana.

H. T—la.

Head naabrid.

Ühes Soome väikelinnas ilmub kaks ajalehte, kes omavahel alata kisivad. Ühel päeval jääb ühe lehe number mingisugusel põhjusel ilmumata. Seda kommenteerib teine leht järgmisel päeval järgmiselt:

„Eile jäi meie lugupeetud naaber ilmumata. Nagu kuuleme, tulnud see sellest, et toimetaja majanduslikult palju kasulikumaks pidas oma väheseid ja lahju uudiseid oma paarikümnele lu- gejaile suusõnaliselt seletamas käia.“

Kaitseliitlane (sõbrale): Aga mis sa arvad, mis pärast kass enne sõmist katsub toitu enne ühelt, siis teiselt poolt?

Sõber: Ei tea...

Kaitseliitlane: Aga lihtsalt seepärast, et ta ei saa katsuda korraga mõlemalt poolt.

Leitnant (küsib sõdurilt): Mis peame tagane- mise puhul selleks tegema, et vaenlane ei saaks kasutada raudteed?

Sõdur: Sõdupiletid ära põletama, härra leitnant.

EELTEADE.

Järgmine „Kaitse Kodu!“ nr. 24 ilmub 1. detsembril erakorralises suuruses **Tartu linna ja Tartumaa malevate aastapäeva ja 1. detsembri sündmuste numbrina.**

Selles numbris on eriti tähtis kuulutada eriti Tartu ja Tallinna äridel, sest see number levib erakordselt suurel arvul Tartumaal, Tartus ja üle kogu riigi.

„KAITSE KODU!“ TALITUS.

Kroonika.

Rändauhind kaitseliidu parimale malevkonnale laske alal 2. diviisi piirkonnas.

Endise 2. diviisi ülema kindral E. Põdderi algatusel on 2. diviisi poolt kaitseliidu parimale laskur-malevkonnale välja pandud rändav auhind, mis on jäädavalt rändav ja antakse võitjale malevkonnale välja 2. diviisi esitaja poolt iga aasta 24. veebruaril, s. o. vabariigi aastapäeval. Auhind kujutab pronksist valatud kaitseväelase kuju hõbedast laskemärgiga. Kuju on asetatud kivist alusele, millel hõbeplaat pealkirjaga: „II diviisi rändauhind parimale diviisi piirkonnas asuval kaitseliidu malevkonnale laske alal“.

Võistlused üldnimetatud auhinna peale korraldatakse sellest osa võtta soovijatele malevkondadele üks kord aastas oma maleva piirkonnas maleva pealiku poolt määratud tähtjal. Võistluste tagajärjed esitatakse 2. diviisi ülemale iga aasta 10. veebruariks.

Malevkonnad võtavad laskevõistlustest osa 24-mehelise rühmaga. Rühma koosseisu peab kuuluma malevkonna pealik või tema abi.

Laskevõistluste eel on laskmisele määratud malevkonda esitavale rühmale kümnekilomeetri-line rännak, mille lõpupunktiks on tuleliin laskeplatsil. Rännak sünnib kergetes rakmetes: malevkonna relvastuse tüüpi (Vene ehk Jaapani) vintpüss, võõrihm, üks padrunitasku 45 lahingpadruniga. — Rännakul on lubatud igasugune kiirus: käik, kiinkäik ja jooks, kuna rännaku kestvuse ülemmäär võib olla kaks tundi kolmkümmend minutit. Rohkem aega tarvitanud rühm langeb võistlusest välja. Tuleliinile peab rühm jõudma täies koosseisus, s. o. 24 meest.

Laskmine algab 10 minutit peale rühma kohalejõudmist rännakult. Laskmine sünnib 100 meetri kauguselt. Märk — maaslamav laskja kuju (laske-eeskirja järele nr. 55). Lubatud on 2 proovilasku. Proovilasku tagajärjed näidatakse iga lasu järele. Selle järele laseb võistleja: 5 lasku seistes, 5 lasku põlvelt ja 5 lasku lamades käelt, kusjuures aeg piiramata. Rikoshetid ja riivatud lasud loetakse tabamiseks.

Rännaku ja lasketagajärgede kontroleerimiseks moodustatakse iga malevkonna rühma võistluse korral kolmeliikmeline kogu: maleva pealik, kaitseväge esitaja kohalikust garnisonist ja üks esitaja naabermalevast. Need võistlustingimused, mis välja töötas Tartu maleva pealik kapten V. Sarsen, kinnitati 2. diviisi selleaegse ülema kindral E. Põdderi poolt 16. oktoobril s. a. ja pandi maksima diviisi käsukirjaga samast kuupäevast, kusjuures diviisiülemale õigus jääb lasketehnika arenemisel või muul põhjusil auhinna võistlustingimusi täiendada või muuta. K.

Tartu maleva naiskoonduste arv kasvab.

Hiljuti kutsuti ellu Tartu maleva IV malevkonna juures uus naiskoondus, mis koosneb Eesti naiskorporatsioonide liikmetest. Enne seda kuulusid viimaste liikmed „Naisüliõpilaste kodukaitse ühingusse“, mis oli ühiseks kaitseliidu naisüliõpilaste pere koonduseks, mis seni tegutses III ja IV malevkonna ja staabi kompanii juures, kuna uue koonduse ellukutsumisega vanal ühingul langeb ära osa ülesandeid ja viimane jääb tegutsema III malevkonna ja staabi kompanii juures ühise naiskoondusena.

IV malevkonna naiskoonduse juhatusse kuuluvad: prl. E. Mölder, L. Konrad, E. Kase, E. Kask ja A. Käsper.

Tartu malevas tegutseb seega kokku neli naisühmitust üle 300 liikmega. Tegutsemises sünnitab tunduvald raskusi põhikirja puudumine, mille maksmapanemisega tuleks rutata. K.

Alus Rakvere I malevkonna spordiklubile.

8. novembril peetud malevlaste koosolekul pandi Rakveres alus Rakvere I malevkonna spordiklubile. Liikmemaks määrati kindlaks tegevliikmetele 25 mk. ja toetajatele liikmetele 100 mk. peale aastas.

Klubi juhatusse valiti kaitseliitlased Sirotkin, Schelbach, Michelson, Janter ja Otsa. N.

Jumalagajätt lahkuva malevkonna pealikuga.

7. skp. korraldati Rakvere rahvamaja saalis aktus — jumalagajätmiseks elukoha muutmise tõttu oma kohalt lahkuva Rakvere I malevkonna pealiku kpt. J. Vaska'ga.

Malevkonnalt annetati mälestuseks lahkuvale pealikule lauablokk marmoralusel, hõbekaanega, millele kuldtähtedega kirjutatud pühendus ja aastaarv.

Kpt. Vaska asus elama Tallinna, kus ta jääb teenistusse kinnisvarade hindamise ametisse.

N.

Moodsaid naisterahva käekotte

ja kõiksugu pudukaupu suures valikus ostate kõige odavamalt

Harju tän. nr. 36, Tallinn

A. Brandmann'i

ärst. Tellimis- ja parandustööde vastuvõtmine.

Naljad.

Pealik (malevlasele): Miks ei tulnud läinud korral harjutusele?

- Olin haige.
- Kas voodis kohe?
- Ei, pikutasin sohv...l.

*

Korporant Vikenkaar jalutab mõnusalt tänaval. Talle tuleb vastu kingsepa õpipoiss Pigi, paar saapaid kaenla all. Õpipoiss peatab korporandi ja küsib:

— Kas võiksite ütelda, kui palju on kell?

Korporant vastab: — Pool seitse.

— Vaat' siis just poole tunni pärast käige kuke põrgusse, — itsitab tulevane saapameister ja pistab jooksu.

Vihane korporant tormab järele.

Kuid jooksu pealt peatab korporandi teine korporant:

— Kuhu nii ägedasti tormad?

— Vaat' see poiss seal statis mind just poole tunni pärast kuke põrgusse.

— No, siis ei maksa nii rutata, aega ju veel pool tundi!

Riide-, pudu-, valmisriiete-,
mütsi- ja kaabukauplus

G. Scher

Võrus, Jüri tän. nr. 13-b.

Vastu linnaapteeki.

Teatan austatud kaubatarvitajatele, et mina olen märksa suurendanud oma äri meeste- ja naisterahvaste valmisriiete näol, ja, toetudes oma kauaaegsele vilumusele kaupade muretsemise ja sisseostmise suhtes, soovitan **kõige mõõdukamate hindadega kaupasid.**

Et mina mütsi ja kaabusid otse vabrikutest tellin, võin neid soovitada võistlemata odava hinnaga. Kõige uuemad fassongid! Valmis voodi-, öö- ja triikpesu ning igasuguseid pudukau- pu väga rikkalikus valikus. **Hinnad väljaspool igasugust võistlust.**

Austusega **G. Scher.**

Pidage meeles,

et kõige odavam ja täielisem riidekauba ostukoht on

J. SANDT,

Vastu turgu, Jüri ja Tartu tänav. nurgal.
-- Kõnetraat nr. 132. --

Kohale jõudnud uusi flanelle. Koolidele täieline valik täis-, pool- ja puuvillaseist kleidiriideist, ülikonna- ja palituriist suures valikus. Suurem restide väljamüük ja Bra-siilia süsteemi järele kauba võlgu andmine.

Kaupmeestele kõrged protsendid.
Plisseerimine ja pilutamine omas töökojas.

Rikkalik valik

häid Inglise palitu-, ülikonna- ja naisterahva mantliriideid, ka kõiksugu voodreid, villast ja siidvatti ostate kõige odavamini

JUL. ABERG'i

kalevikauplusest.

Suur Karja tän. 5.

PAUL EBBER

Võrus,

Jüri tän. nr. 16-a.

Telefon nr. 106.

Suurem ja täielikum valik
koloniaalkaupadest,
toiduaineist,
• **maiustusist,**
veinidest,
likööridest,
napsidest,
tubakaist ja
tubakasaadusist.

Hinnad väga mõõdukad.

Teenimine kiire ja viisakas.

Kasulikum sisseostukoht kui suu- rel nii väikesel arvul.

VÕRU ÜHISPANK

Võrus, Jüri tän. nr. 22,
II korral. Kõnetraat nr. 29.

Toimetab kõiki pangaooperatsioone.

Saadab raha tasuta igasse kohta.

Võtab raha hoiule, makstes kuni 12%.

Toimetab vekslite, raudteetähtede ja teiste dokumentide järel raha sissenõudmist.

Võtab vastu Eesti omav. kinnituse seltsi

«OMA»

tulekinnitusi.

Ainuke Eesti ühistegelise pank Võrus.

A. Klaossen

Kõige vanem ja suurem
pagari- ja kondiitriäri Võrus,

Kreutzwaldi tän. 21. Kõnetr. 46.

Soovitan omast ärist kõiksugu maitsevald saiu, kooke,
küpsiseid, sepiikut ja peenikest leiba. Kõiksuguste
:: tortide tellimisi võtan igal ajal vastu. ::

Töö korralik ja kiire.

Kaupmeestele kõrged protsendid.

Rätsep

R. KORNEL,

Võrus,

Aleksandri tän. nr. 4.

Õmbleb kaitseliitlastele vor-
miriideid hinnaalandusega.

Vene tubakatest
valmistatud.

20 fükki - Mrk 25.-
Kestad varustatud vatiga.

A.-S. „ASTORIA”.

Kõrgem sort
Vene tubakatest.

20 fk. - 35 mk.

A.-S. „ASTORIA”.

H. STOLZMANN

rätsepmeister

Tallinn, Pikk t. 1.

Suures valikus kodu- ja
välismaa riideid.

Tellijatele hooaja kõige uue-
mad moed.

Igasugu karusnahatööd
talvehooajaks.

Hinnad mõõdukad.